

**Rozważania o słowiańskiej
tożsamości i kulturze piśmiennej:
Od wczesnych dziejów
do cyfrowej grafosfery**

**NAJNOWSZA
SŁOWIAŃSKA LITERATURA
I KULTURA POPULARNA**

**НОВІТНЯ СЛОВ'ЯНСЬКА
ПОПУЛЯРНА ЛІТЕРАТУРА
ТА КУЛЬТУРА**

**ROZWAŻANIA O SŁOWIAŃSKIEJ TOŻSAMOŚCI
I KULTURZE PIŚMIENNEJ:
OD WCZESNYCH DZIEJÓW DO CYFROWEJ
GRAFOSFERY**

MONOGRAFIA NAUKOWA

red. dr hab. Roman Sapeńko, prof. UZ, dr Kamil Kleszczyński

Uniwersytet Zielonogórski

Zielona Góra 2024

Recenzja:

prof. dr hab. Bogdan Trocha

Redakcja:

dr hab. Roman Sapeńko, prof. UZ

dr Kamil Kleszczyński

Skład i projekt okładki: Fabryka Reklamy Sandmedia

Za stronę edytorską tekstów odpowiadają ich autorzy.

Wydawca:

Uniwersytet Zielonogórski

Pracownia Mitopoetyki i Filozofii Literatury

we współpracy z Polsko-Ukraińskim Centrum Studiów Humanistycznych

al. Wojska Polskiego 69

67-762 Zielona Góra

IV. MAŁOROSYJSKI GESTALT UKRAIŃSKIEJ TOŻSAMOŚCI

Imperialnej ekspansji przeciwko państwu ukraińskiemu, narodowi ukraińskiemu i społeczeństwu ukraińskiemu nieodmiennie towarzyszy inwazja kulturowa. Kultura rosyjska zawsze była kulturą kolonialną. Tożsamość małorosyjska jest jednym z jej przejawów. Poprzez nią rząd cesarski wzmacnia związek między imperialną hegemonią na terytorium Ukrainy a sposobami zdominowania ukraińskiej tożsamości w umysłach ludzi. Na przykład, wśród priorytetowych tematów Ministerstwa Kultury Federacji w 2024 roku, w sekcji Kroniki filmowe, obok Dalekiego Wschodu i Arktyki, znajduje się Małorosja. Budowa filmowego obrazu Małorosji powinna pomóc w ukształtowaniu wyobrażenia o historycznym regionie Federacji. I o ile Pacyfik i Ocean Arktyczny obejmują regiony leżące w uznawanych przez społeczność międzynarodową granicach Federacji, o tyle wymieniana wśród nich Małorosja jest wyłącznie wyimaginowaną przestrzenią dominacji imperium nad prowincjami. Tym samym, obok militarnych celów imperialnej ekspansji, odnajdujemy konkretnie zapisany cel kulturowej inwazji. Kolonialna kultura małorosyjska stanowi symboliczne wyzwanie dla ukraińskiej tożsamości. Wzmacniając kolonialną wizję ukraińskiej tożsamości, przyczynia się do zniszczenia państwa ukraińskiego, ludobójstwa narodu ukraińskiego i zniszczenia ukraińskiego społeczeństwa. Dlatego należy rozumieć, że inwazja kulturowa odzwierciedla pragnienie jednoczesnego rozwiązania wojskowych i politycznych zadań Federacji w wojnie z Ukrainą, aby stworzyć ideę, że przekształcenie Ukrainy w prowincję kontrolowaną przez Kreml jest zjawiskiem naturalnym i historycznym, a istnienie ukraińskiej tożsamości wynika z zewnętrznego antyhistorycznego wpływu na rosyjskie społeczeństwo.

Przestrzenną pewność wojny kolonialnej prowadzonej przez Moskwę i naród rosyjski przeciwko Ukrainie uzupełnia symboliczna, polegająca na promowaniu kolonialnej wizji Ukrainy. Jest ona utrwalana i potwierdzana poprzez uprzedmiotowienie tożsamości małorosyjskiej w ukraińskiej tożsamości. Wykorzystanie konceptu gestaltu pozwala nam podkreślić, że zachwywanie się Małorosją jest, by tak rzec, wewnętrznym zadaniem

imperialnego myślenia, a zatem tożsamość małosyjska jest obcym i zewnętrznym elementem ukraińskiej tożsamości. W końcu dekonstrukcja małosyjskiego kształtu ukraińskiej tożsamości wprowadza nas w kontekst dominacji kultury imperialnej w polityce kolonialnej władz petersbursko-moskiewsko-kremlofskich.

Wstęp

Ukraińska tożsamość jest jednym z przykładów harmonijnego połączenia różnorodności kulturowej, etnicznej i cywilizacyjnej. Przyczynia się do tego kilka czynników:

Po pierwsze, różnorodność wkładu różnych narodów w dziedzictwo kulturowe Ukrainy. Przypomnijmy sobie różnorodność krajobrazów miejskich kraju ze wschodu na zachód, od Charkowa do Użhorodu, oraz z północy na południe, od Czerkas do Bakczysaraju. Warto zauważyć, że kolonialna wizja Ukrainy opiera się na stereotypie „Ukrainy jako kraju chłopów”, ponieważ jednym z celów polityki kolonialnej było usunięcie terenów miejskich z ukraińskiego krajobrazu. I warto zauważyć, że ten stereotyp jest odtwarzany przez „twórców pamięci historycznej”. I warto zauważyć, że ten stereotyp jest odtwarzany przez "twórców pamięci historycznej".

Po drugie, kształtowanie się kultury ukraińskiej w środowisku rozmaitych narodów Ukrainy. Aby dotrzeć do głębi problemu, zadajmy następujące pytania: czy można wyobrazić sobie ukraińską kulturę bez bałkańsko-karpaccich melodii; czy ukraiński step nie jest przestrzenią, która rozciąga się wzdłuż Drogi Mlecznej i jest wypełniona rytmami piosenek Nogajów, Kozaków, Rumejów i Urumów? Oczywiście polityka kolonialna zawsze ogranicza się do dyskursów etnograficznych, wypełniając rozumienie symulakrami tubylczej autentyczności. Tak więc zamiast różnorodności narodów Ukrainy mamy kolonialną różnorodność tubylczych tradycji, stworzoną przez dyskursy etnograficzne.

Po trzecie, różnorodność ukraińskiego doświadczenia kulturowego i cywilizacyjnego. Wystarczy spojrzeć na potrawy kuchni ukraińskiej, gdzie sztuka kulinarna mieszkańców ukraińskich miast łączy się ze sztuką kulinarną myśliwych, hodowców bydła i rolników, a pieśni ludowe łączą przedchrześcijańskie rozumienie życia z chrześcijańskim światopoglądem itp. Jednak kolonialna wizja Ukrainy zakłada, że cywilizacja jest wytworem władzy politycznej, a tym samym proponuje zestaw fałszywych pytań o czas trwania ukraińskiej państwowości, a kultura jest syntezą symulaków dyskursów politycznych, etnograficznych i historiozoficznych.

Tak więc cywilizacyjna, kulturowa i etniczna różnorodność jest integralną częścią ukraińskiej tożsamości, a kolonialna wizja Ukrainy odtwarza narzucenie stereotypowej wizji chłopskiego kraju charakteryzującego się etnograficzną różnorodnością i zaprzeczeniem

politycznej ciągłości ukraińskiej tożsamości. Jednym z fundamentów kolonialnej wizji Ukrainy jest utożsamienie etniczności i narodu ukraińskiego. Należy to postrzegać jako przykład zniekształconego spojrzenia na ukraińską tożsamość, ale symulakry tubylczej autentyczności i historiozoficzna mitologia regularnie odtwarzają kolonialną wizję poprzez małorosyjski kształt ukraińskiej tożsamości.

Ramy teorii tożsamości małorosyjskiej

Temat tożsamości małorosyjskiej w ukraińskiej tożsamości reprezentuje szeroki zakres refleksji społeczno-politycznej. Prace Mykoły Chwyłowego i Jewhena Małaniuka stanowią jej krawędź. Ci twórcy i intelektualiści reprezentują bieguny refleksji społeczno-politycznej: narodowo-ukraiński i sowiecko-ukraiński.

Prace Mykoły Chwyłowego ukazują tożsamość małorosyjską przez pryzmat aktualnych wyzwań polityki stosunków narodowościowych prowadzonej przez moskiewsko-bolszewickie władze Związku Radzieckiego (ZSRR).

Jewhen Małaniuk odsłania ogólnoludzkie fundamenty tożsamości małorosyjskiej. Wyjaśnia genealogię tego typu imperialnej tożsamości, która wywodziła się z Imperium Rzymskiego, była kontynuowana przez Imperium Habsburgów i znalazła swój historyczny wyraz we współczesnym świecie, realizując się w Związku Radzieckim.

Studia nad małorusizmem charakteryzują się treścią historiozoficzną, szczegółowym przeglądem i dogłębną analizą konkretnych okoliczności historycznych oraz skupieniem się na komplikacjach scenariusza indywidualnej sytuacji biograficznej. Studia nad przejawami małorusizmu są reprezentowane przez literaturę fachową i naukową. Podjęto próby kodyfikacji tematu tożsamości małorosyjskiej w polu naukowym.

Wśród aktualnych opracowań na temat kwestii małorosyjskiej należy wymienić prace Jewhena Riabczuka – *Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення* (opublikowana w 2002 roku), Mychajła Jurija – *Соціокультурний світ України* (pierwsze wydanie opublikowane w 2004 roku), Jurija Diwnycza – *Американське малоросійство (публіцистичний репортаж)* (Wydawnictwo „Ukraina”, Nowy Ulm, Niemcy, 1951) i inne. Ta ostatnia pozostaje być może jedynym przykładem odniesienia ukraińskiego autora do małorusizmu jako przejawu uniwersalnego typu osobowości.

Jurij Barabasz przyczynił się do kodyfikacji pojęcia małorusizm, pisząc artykuł „Małorusizm” w *Encyklopedii Współczesnej Ukrainy*¹. Pewne alternatywne podejście można znaleźć w fundamentalnej pracy zbiorowej Instytutu Państwa i Prawa Narodowej Akademii Nauk Ukrainy im. Wołodymyra Koreckiego, *Малей Encyklopedii Studiów Etnopaństwowych*,

¹ Юрій Якович Барабаш, „Малоросійство”, w: *Енциклопедія сучасної України*, dostęp 30.04.2024, <https://esu.com.ua/article-63163>.

opracowanej przez Jurija Rymarenkę. Zawiera ona artykuł „Kompleks małorusizmu”². Należy zauważyć, że zarówno „Małorusizm”, jak i „Kompleks małorusizmu” są związane z pracą Jewhena Małaniuka, która cieszy się uznaniem ukraińskiej społeczności akademickiej. Podobnie sytuacja wygląda wśród przedstawicieli środowiska eksperckiego. Nie będzie wielkim zaskoczeniem, że wzrost zapotrzebowania społecznego na temat małorusizmu przyczynił się do powstania pewnej konkurencji między środowiskiem akademickim i eksperckim. Jednak w dużej mierze ujawniło to pewien brak zaufania ze strony społeczności akademickiej wobec ekspertów.

Zaznaczając pozycję ekspertów, nie można pominąć faktu, że uzyskanie statusu eksperta jest szerzej przyjmowane w środowisku akademickim niż status akademicki przedstawiciela środowiska eksperckiego. Ponadto uznanie przynależności do środowiska eksperckiego otwiera drogę do uzyskania statusu w obszarze medialnym. Dlatego też, podczas gdy stanowisko przedstawicieli społeczności akademickiej odzwierciedla chęć włączenia pracy Jewhena Małaniuka w kontekst myślenia społeczno-politycznego, społeczność ekspercka oferuje pewną strategię wykorzystania tematu małorusizmu na polu politycznym.

Wśród znaczących osiągnięć społeczności eksperckiej znajduje się przegląd tematyczny małorusizmu, zorganizowany przez redakcję *Tygodnika Ukraińskiego*³. Autorami artykułów na temat małorusizmu zostali Julia Olijnyk, Walerij Prymost, Iryna Rewa, Ihor Łosiew i Jurij Makarow. Charakterystyczne elementy ich argumentacji obejmują kompleksowy przegląd i nacisk na potrzebę ukrainocentrycznej polityki władz, projekcję pozytywnej wizji Ukrainy z naciskiem na wkład Ukraińców w rozwój imperium ogłoszonego przez Piotra I, obecność Ukraińców w sekretariacie generalnym i kierownictwie politycznym Związku Radzieckiego. Szczególne znaczenie ma idea pokonania małorusizmu przez przedstawicieli pokolenia najbardziej oddalonego od Hołodomoru. Należy zauważyć, że propozycja eksperta w dużej mierze odzwierciedla studia Lenina nad dumą narodową Wielkorosjan. W związku z tym dyskusja na temat kwestii małorusyjskiej jest jedynie pretekstem do promowania pewnej ideologicznej agendy, która reprezentuje politycznie motywowane aksjomaty ukrainocentrycznego rządu:

Aksjomat pochodzenia małorusizmu: małorusizm to wizja nas samych, która została narzucona z północnego wschodu pokoleniom Ukraińców.

² Мала енциклопедія етнодержавознавства, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, упоряд. Ю. І. Римаренко [та ін.] (Київ: Генеза, Довіра, 1996), 702.

³ „Малоросійство: тема номеру”, *Український тиждень*, 9-15 жовт (40) (2015): 16-31, dostęp 30.04.2024, https://shron2.chtyvo.org.ua/Ukrainskyi_tyzhden/2015_N40_412_Nam_naviazuut_tsei_kolir.pdf.

Aksjomat walki z małosizmem: walka z małosizmem jest zadaniem ukrainocentrycznego rządu.

Aksjomat zwycięstwa nad małosizmem: ukrainocentryzm obejmuje strategię w sferze gospodarczej (małe i średnie przedsiębiorstwa) i kulturalnej.

Charakterystyczne jest to, że ekspercka ocena „małosizmu” jest politycznie motywowaną apologią dla obecnych władz politycznych w 2015 roku, która w kontekście wyborów prezydenckich w 2019 roku przekształciła się w politycznie stronną krytykę demokratycznie wybranego rządu. Apologia władz politycznych do 2019 roku odbywała się w kontekście promowania pseudo-pytania: czy ukrainocentryczny rząd ma w swoim „portfolio” opracowane strategię ukrainocentryzmu⁴? Krytyka motywowana politycznie po 2019 roku opierała się na następującym założeniu: czy obecny nieprofesjonalny rząd polityczny jest w stanie działać w oparciu o ukrainocentryzm? Oba pytania są retoryczne.

Co ważne, ekspercka ocena zjawiska małosizmu wskazuje na proces przenikania tematu małosizmu do dyskursu politycznego. To właśnie obecność tego tematu przyczyniła się do radykalizacji pola medialnego. Dlatego takie eksperckie oceny są ważne nie ze względu na potrzebę krytycznej refleksji nad kwestią małosizmu, ale dlatego, że wyznaczają punkt zwrotny, w którym wejście tematu małosizmu do sfery medialnej przekształca koncepcję małosizmu w kryterium oceny rządu, co tworzy medialną iluzję spersonalizowanego odbioru władzy politycznej. Takiego podejścia do pojęcia małosizmu nie można już postrzegać jako ugruntowanego rozumienia małosizmu jako zbioru indywidualnych osobliwości postrzegania świata i rozumienia życia. Otwarte pozostaje następujące pytanie: czy taka medialna retoryka małosyjska niektórych przedstawicieli społeczności medialnej przyczyniła się do podniesienia rozumienia tożsamości ukraińskiej do poziomu narodowego, czy też aktorzy medialni wykorzystali zryw narodowy do zwiększenia własnego kapitału kulturowego poprzez przywłaszczenie sobie tematyki małosyjskiej?

Tak więc od 2014 roku obserwujemy zjawisko instrumentalizacji tematu małosizmu. W tym aspekcie prezentacja kwestii małosizmu przez redakcję *Tygodnika Ukraińskiego* odzwierciedla potrzeby audytorium w zakresie wysłuchania opinii ekspertów na temat aktualnego wyzwania dla ukraińskiej tożsamości, która stała się podstawą narodu ukraińskiego. Co więcej, koncepcja ukrainocentrycznego rządu, która była promowana przez redaktorów *Tygodnika Ukraińskiego* podczas organizowania prezentacji opinii ekspertów dla publiczności, między innymi, wskazuje na inną interesującą cechę. Promując koncepcję rządu ukrainocentrycznego, małosizm odwracał uwagę publiczności od pytania, dlaczego obecne

⁴ „Малоросійство: тема номеру”, 16-31.

władze polityczne muszą wykorzystywać małorusizm jako schemat wyjaśniający skierowany przeciwko swoim przeciwnikom?

Jednak pomimo politycznej stronniczości ekspertów medialnych, analiza małorusizmu zaproponowana przez redaktorów *Tygodnika Ukraińskiego* wygląda bardziej dynamicznie niż poprzednie próby badania tego zjawiska. Przykładem może być refleksja Serhija Grabowskiego, która została zaprezentowana odbiorcom gazety *Dzień* (2014). Publikacja opiera się na atrakcyjnym tytule (powszechnym stereotypem wśród podmiotów medialnych jest przedstawianie swoich odbiorców jako mieszkańców bańki informacyjnej); tytuł „Fenomen małorusizmu” jest poparty podtytułem „Jeszcze raz o „wrogach” ukraińskiej niepodległości”⁵. Chociaż użycie cudzysłowu w odniesieniu do słowa „wrogowie” natychmiast zwraca uwagę czytelnika na wnioski, eliminując potrzebę odwoływania się do całego artykułu, to jednak uwagę zwraca fakt, że autor dokonał swoistej redefinicji tytułowego pojęcia.

Tytuł publikacji odwołuje się do małorusizmu jako fenomenu. Naszym zdaniem powinna to być swego rodzaju rewolucja intelektualna. Autor odchodzi od ustalonej i skodyfikowanej definicji małorusizmu jako kompleksu Ukraińca. Proponuje inny pogląd, w którym małorusizm nie odnosi się już do psychologicznych cech osoby, specyfiki indywidualnego postrzegania. Podsumowując, zauważa, że fenomen małorusizmu w życiu ukraińskim świadczy o braku wystarczającej woli do ugruntowania państwowości. Autor prowadzi czytelnika do wniosku, że głównymi „wrogami” w dramacie wolności narodu ukraińskiego są sami Ukraińcy. Autor zauważa, że „wola wyciśnięcia małorusizmu z ukraińskiej egzystencji kropla po kropli okazała się niewystarczająca”⁶.

Należy zauważyć, że odwołania do nazwisk Jewhena Malaniuka i Mykoły Chwyłowego są całkowicie referencyjne. Działa tu stereotyp autora-edukatora. Filozoficzne, można powiedzieć, krajobrazy publikacji są ozdobione postaciami Ołeksandra Kulczyckiego, Ołeksija Łosiewa i Jewhena Swerstiuka, na których widnieje cytowana intelektualność Meraba Mamardaszwilego, filaru późnej postsowieckiej inteligencji. Te filozoficzne dekoracje są skonstruowane w taki sposób, aby przedstawić czytelnikowi ideę podwójnego znaczenia małorusizmu. Możliwe, że ta dwoistość pozwala autorowi interpretować małorusizm jako fenomen pobytu etnicznego Ukraińca w obcym świecie. Tak więc, w jednym kontekście, małorusizm jest historyczną ucieczką od tego, co narodowe, a w innym – odrzuceniem tego, co rosyjskie.

⁵ С. Грабовський, „Феномен малоросійства (Ще раз про ‘ворогів’ української незалежності)”, *День* 87 (2014), dostęp 30.04.2024, <https://day.kyiv.ua/article/podrobytsi/fenomen-malorosiystva>.

⁶ С. Грабовський, „Феномен малоросійства (Ще раз про ‘ворогів’ української незалежності)”.

Tak więc zjawisko małorusizmu, jak zauważył autor, oznacza niezdolność do korzystania z interakcji międzykulturowych, przede wszystkim z kulturą rosyjską. Szacunek autora dla kultury rosyjskiej jest dwojaki, podobnie jak jego interpretacja małorusizmu. Cytuje Mamardaszwilego, mówiąc o dramacie wolności. Z tego cytatu można wywnioskować, że w rzeczywistości autor nie rozumie dramatu wolności, ponieważ jego prawdziwe rozumienie wolności nie wykraczało poza klasy literatury rosyjskiej w postsowieckich szkołach średnich, gdzie plakat ze słowami Antona Czechowa o jego doświadczeniu wyciskania z siebie niewolnika był w harmonijnej jedności z plakatem stwierdzającym, że wszystko w człowieku powinno być piękne: ubrania, fryzura, ciało i dusza. Dlatego jest prawdopodobne, że fenomen małorusizmu ujawnił prawdziwą rozbieżność między ukraińską tożsamością a wymogami stylu kolonialnego.

Czytelnik, pokonawszy streszczającą prezentację stanowiska Małaniuka, liczne przypisy, wzniosłszy się na wyżyny cytatów Czechowa i Mamardaszwilego, rozpraszany wstawkami o Chwyłowym i zachodnioukraińskich osobliwościach, w końcu kończy lekturę i zostaje z otwartym retorycznym pytaniem: czy Ukraińcom opłacało się pozostać Małorusinami, czy też zostali do tego zmuszeni? W końcu przedstawienie fenomenu małorusizmu jest wykorzystywane do wiktymizacji ukraińskiej tożsamości.

W ten sposób eksperckie prezentacje tematu małorusizmu pokazują instrumentalizację tego pojęcia i przejście od analizy małorusizmu jako złożonego zjawiska społeczno-psychologicznego, które należy do kontekstu kultury kolonialnej na Ukrainie, do sposobu apologetyzacji / krytyki obecnych władz politycznych, a także skutecznego środka manipulowania nastrojami publiczności, w tym wiktymizacji ukraińskiej tożsamości.

Należy zaznaczyć, że badawcza i ekspercka recepcja małorusizmu jest ważna, ale tylko w pewnym stopniu istotna dla problemu małorusizmu, poruszanego przede wszystkim przez Mykołę Chwyłowego i Jewhena Małaniuka. Jego najbardziej pojemną recepcję reprezentują słowa Liny Kostenko, które poetka podkreśliła 1 września 1999 roku podczas corocznego wykładu z okazji Dnia Wiedzy w Akademii Kijowsko-Mohylańskiej: „W swoim imperialnym zwierciadle Rosja pokazała Ukrainę jako Małorosję. Nadal pokazuje tam różne twarze”⁷. Słowa Liny Kostenko mówią o więzi międzypokoleniowej, jak zauważa Jewhen Małaniuk, dokonując przeglądu aparatu malorossyzacji w Kraju Sowietów: „Niedawny przypadek poetki Liny Kostenko jest bardzo niezwykły. Po opublikowaniu zaledwie dwóch książek poetyckich została zakneblowana... Przypadek Liny Kostenko być może najwyraźniej

⁷ Л. Костенко, „Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала”, *Наукові записки НаУКМА. Філологія* 17 (1999): 8, dostęp 30.04.2024, <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/43036277-9461-4d24-b6a3-db7feb0cea18/download>.

pokazuje prawdziwie satanistyczną wrażliwość sowieckiego aparatu małorossyzacji”⁸. A z kolei musimy dodać, że dyskusje ekspertów i skodyfikowane znaczenia małorusizmu wydają się bliższe próbom przebudowy sowieckiego aparatu małorossyzacji niż, że tak powiem, zagłębiania się w ukraińską tożsamość, z otchłani której wyłania się sama bestia państwa rosyjskiego, którą Aleksander Radyszczew, podróżując między stolicami imperium Holstein-Gottorp-Romanow (zwanego „rosyjskim”), opisał jako mieszanekę Cyklopa i Cerbera. W tym kontekście małorusizm jest cieniem ukraińskiej tożsamości, która rodzi potwora – imperialnego dwugłowego ptaka.

Celem tego opracowania jest identyfikacja stereotypowych elementów reprezentacji kulturowej, które ukształtowały się na Ukrainie w latach niepodległości w wyniku braku postkolonialnej optyki i ekspropriacji dyskursu postkolonialnego przez aktorów ze sfery naukowej i społecznej.

Metodologia i wyniki badań. Opierając się na idei rozróżnienia między polemicznym i refleksyjnym wykorzystaniem pojęć, wyrażonej w artykule „Les sciences sociales et la philosophie” Pierre’a Bourdieu [74], można dostrzec małorosyjski kształt ukraińskiej tożsamości:

- (i) odtwarza ustaloną optykę ukraińskiej tożsamości kulturowej w ramach ogólnorosyjskiej wizji słowiańskości;
- (ii) opiera się na stereotypowej wizji Ukrainy;
- (iii) dziedziczy binarny charakter tożsamości kulturowej wykształconej warstwy aparatu biurokratycznego imperium Holstein-Gottorp-Romanow (zwanej Rosyjską);
- (iii) prowadzi do erozji ukraińskiej tożsamości kulturowej.

W ten sposób małoruski kształt ukraińskiej tożsamości promuje kolonialną wizję Ukrainy, skierowaną przeciwko ukraińskiemu narodowi, społeczeństwu, państwu, i ich tożsamości kulturowej, i jest podstawowym elementem moskiewsko-kremłowskiej propagandy i ideologii wojny; wspierając i promując, na przykład, dyskursy jednego narodu, jednej wiary, wspólnej historii itp.

Streszczenie głównego materiału

Zazwyczaj optyka postkolonialna skupia się na analizie narracji „historii państwa rosyjskiego”. Jednak zwracając uwagę na małorosyjski kształt ukraińskiej tożsamości, przesuniemy nieco punkt widzenia.

⁸ Євген Маланюк, „Малоросійство”, *Zbruc*, 2 лип. 2019, dostęp 30.04.2024, <https://zbruc.eu/node/90477>.

Różnorodność recepcji Ukrainy.

Przez lata trzydzieste XX wieku i aż do obchodów zjednoczenia perejaśławskiego w 1954 roku, małorusizm był wiodącym sposobem postrzegania ukraińskiej tożsamości. Jednak prosowieckie postrzeganie ukraińskiej tożsamości jest swego rodzaju prostopadłe do postrzegania różnorodnej natury ukraińskiej tożsamości. W końcu idea Ukrainy nigdy nie mogła być scharakteryzowana jako monotonna, smutny obraz, który czasami dominował w literackich i politycznych wizjach, które zawsze ograniczały się za czasów kolonialnych.

Wśród obrazów Ukrainy możemy wyróżnić dominujące i uciskane lub dekadentckie sposoby widzenia. Spośród tych ostatnich, tj. stłumionych lub zanikających, pierwszym jest odbiór Ukrainy w świecie tureckim. Odgrywa on znaczącą rolę w kształtowaniu ukraińskiej tożsamości. W sensie metaforycznym jest to obraz „stepowej Hellady” Jewhena Małaniuka. Przypomnijmy, że kozacki mit Ukrainy, który został dokładnie zbadany przez Serhija Płochija, jest wynikiem relacji Ukrainy ze światem tureckim. Te dwie przestrzenie połączyła niszczycielska imperialna agresja, która zawsze podążała ścieżką z północy Niziny Wschodnioeuropejskiej na południe do stepów Morza Czarnego i zachodnich horyzontów Deszt-i-Kipczak (Wielkiego Stepu). Dziś ziemie te reprezentują żałobne wspomnienia zniszczonych ścieżek dobrobytu, dostatku i zwycięstw militarnych rycerzy stepowych. Przyglądając się krokom, jakie Ukraina może podjąć w celu promowania postkolonialnej wizji swojego dziedzictwa kulturowego, wyrażamy nadzieję, że dzień, w którym Ukraina rozpocznie dialog ze światem tureckim, z pewnością nadejdzie. Postać Ahatanhila Krymskiego, zwiastuna wzajemności w stosunkach Ukrainy ze światem tureckim, daje nam w to wiarę.

Wśród różnorodnych sposobów postrzegania Ukrainy na uwagę zasługuje postrzeganie Ukrainy przez Polskę. Polska zawsze traktuje Ukrainę jako Ukrainę. To kluczowy moment postkolonialnej optyki. Żadne inne postrzeganie Ukrainy nie zbliżyło się do polskiej wizji zielonej Ukrainy. Krainy, w której można zginąć, ale krainy obdarzonej magicznym czarem. Jedną z dźwigni imperialnego wpływu na Polskę jest pryncypialne i nieodwołalne skupienie się polskiego społeczeństwa na tzw. brzemieniu ukraińskim, od zagrożeń którym uwalnia go imperialna dominacja. Mit obrony ziem polskich przed dzikimi hajdamakami i banderowcami ze wschodu oraz najazdem Niemców z północnego zachodu był z powodzeniem eksploatowany przez imperium z korzyścią dla całej jego dwustuletniej historii.

Inna recepcja ukraińskiej tożsamości związana jest z węgierskim mitem narodowym. Ważny jest tu moment ekspropriacji i aktualizacji dziedzictwa austro-węgierskiego w narodowej historii Węgier. Uważamy, że takie podejście pomaga uniknąć pytania o wzajemne

powiązania chwalebnej imperialnej przeszłości Węgier z kształtowaniem narodowej i terytorialnej integralności Węgier poprzez serię narodowych katastrof. Dla węgierskiej recepcji imperialnej Ukraina znajduje się za Karpatami, a Ukraina Karpacka jest historyczną pomyłką. Jest prawdopodobne, że węgierska recepcja imperialna określi optykę ukraińskiej wizji, o ile historyczne rekonstrukcje chwalebnej imperialnej przeszłości nie staną się źródłem ironicznej inspiracji. Obecnie ani Węgry, ani Ukraina nie wykazały zdolności do podjęcia wspólnych kroków w kierunku postkolonialnego kontekstu we wzajemnych stosunkach.

Należy zatem zauważyć, że w obecnych okolicznościach wprowadzenie optyki postkolonialnej jest możliwe tylko pod warunkiem uznania jednego faktu: Ukraina jest Ukrainą wyłącznie w ramach polskiej recepcji ukraińskiej tożsamości. Jednak fakt ten pozostaje niewidoczny na Ukrainie, która wciąż pozostaje w cieniu ukraińsko-małoruskiego kształtu ukraińskiej tożsamości. Imperium, które wpłynęło na polską recepcję ukraińskiej tożsamości, jest formacją hybrydową lub dziwacznym tworem francuskiego Oświecenia, niemieckiej dynastii i kijowskiej ortodoksji. To Imperium Holstein-Gottorp-Romanow (znane jako Imperium Rosyjskie, 1721-1917). Jego warstwa kulturowa wyłoniła się z potrzeby posiadania przez władze cesarskie biurokratycznego aparatu zarządzania. Używanie określenia „Małorosja” w odniesieniu do Ukrainy pozostaje przeszkodą nie tylko dla imperialnych artystów i intelektualistów, ale także dla ich następców w okresie radzieckim (1917-1991) i neoimperialnym (1991-obecnie).

Należy zauważyć, że kultura intelektualna imperium Holstein-Gottorp-Romanow nie stanowiła niezależnego zjawiska społecznego aż do jego upadku niemal przed abdykacją głowy dynastii 2 marca 1917 roku. Przed początkowym upadkiem latem 1917 roku kultura ta była związana ze sztuką. Jednocześnie kultura ukraińska, pomimo trzystu lat ucisku ze strony Moskwy i Petersburga, zawsze miała głębokie podstawy społeczne (w przeciwnym razie nie wytrzymałaby takiego ucisku ze strony instytucji państwowych elit rządzących i społecznych). Nie było wystarczającej warstwy wykształconych ludzi i przedsiębiorców, aby przekształcić kulturę imperialną w niezależne zjawisko społeczne.

Niezauważalność polskiej recepcji ukraińskiej tożsamości dla Ukrainy z jednej strony i dziwaczność małorusizmu z drugiej charakteryzują dominującą recepcję ukraińskiej tożsamości. Przedstawiciele ukraińskich środowisk społecznych, filozoficznych i politycznych starali się odrzucić swoisty ciężar Małorosji. Nie można jednak twierdzić, że we współczesnej naukowej przestrzeni wiedzy humanitarnej i społecznej interpretacja małorusizmu znacznie odeszła od koncepcji Jewhena Małaniuka. Jest prawdopodobne, że jego wizja problemu pozostaje aktualna. Chcielibyśmy jednak zwrócić uwagę na jedną z jej istotnych cech. Jego interpretacja małorusizmu jest jednym z najlepszych przejawów

ukraińskiej eseistyki kulturalnej i politycznej. A jego zadanie wynikało z motywów ideologicznych i politycznych, ponieważ sam był przedstawicielem ukraińskiej elity wojskowej i brał udział w walce o odrodzenie ukraińskiej państwowości, która zakończyła się klęską sił, do których należał. Dlatego uważamy, że esej o kwestji małosyjskiej należy do tych prób zrozumienia przebiegu wydarzeń, w których z żołnierza zmienił się w pisarza. I właśnie przez pryzmat zamiany sztyletów w bagnety poruszył jeden z głównych problemów ukraińskiej tożsamości: małorusizm jako szczególny typ zwykłego imperialnego człowieka. Niniejsze studium jest próbą zwrócenia go w stronę formowania postkolonialnej optyki kultury ukraińskiej.

Symboliczna struktura małorusizmu. Trzy pomniki będą reprezentować jego ciągłość i jedność przestrzenną.

Jednym z nich jest pomnik „Tysiąclecia Rosji” w Nowogrodzie. Ilustruje on treść całej ukraińskiej historii w narracjach „historii państwa rosyjskiego”. Drugi to znak pamięci na wzgórzu zamkowym we Lwowie. Wskazuje on na znaczenie małosyjskiego gestaltu dla quasi-narodowej historii Ukrainy. Wreszcie, w Kijowie znajduje się kompleks rzeźb znany jako „jarzmo narodów”. Te trzy pomniki ujawniają fiksację małosyjskiego gestaltu na aspektach genderowych, moralnych i estetycznych, które mają podnosić poziom zmysłów. W ten sposób te trzy pomniki kultury wizualnej reprezentują symboliczną strukturę małosyjskiego gestaltu ukraińskiej tożsamości.

Komplementarność symbolicznych treści pomników wyznacza diachroniczną perspektywę małosyjskiego gestaltu:

Pomnik w Nowogrodzie bezpośrednio nawiązuje do czasów latopisnego Kijowa. Moment ten jest szeroko reprezentowany w obrazach książąt kijowskich. Ważne jest, że budowa pomnika odgrywa rolę wtórnej symbolicznej kolonizacji miasta, jeśli usunięcie dzwonu nowogrodzkiego jest centralnym wydarzeniem pierwszego.

Znak pamiątkowy na wzgórzu zamkowym we Lwowie uzupełnia projekcję głównej ukraińskiej narracji „historii państwa rosyjskiego” – narracji Chmielnicyzny – na terytorium Ukrainy.

Kompleks rzeźbiarski „jarzmo narodów” w Kijowie miał uosabiać symboliczny triumf małosyjskiego gestaltu w historii „zjednoczenia bojarów moskiewskich i hetmanatu ukraińskiego”. Przekształcenie „jarzma narodów” w Łuk Wolności narodu ukraińskiego w kontekście polityki dekomunizacji jest jedną z metamorfoz małosyjskiego gestaltu w kontekście wojny, którą Kreml prowadzi przeciwko narodowi ukraińskiemu, państwu ukraińskiemu i Ukrainie od 2014 roku.

Tak więc pomnik „tysiąclecia Rosji” w Nowogrodzie, znak pamięci ku czci Maksyma Krywonosa na Górze Zamkowej we Lwowie i łuk w Chreszczatyckim Parku na prawym brzegu Dniepru w Kijowie stanowią diachroniczny przekrój symbolicznej struktury małorosyjskiego gestaltu ukraińskiej tożsamości.

Fale rusyfikacji, sowietyzacji i moskowitzacji stanowią synchroniczny przekrój małorosyjskiego gestaltu ukraińskiej tożsamości. Miały one miejsce w XIX i XX wieku. Chociaż teza ta może wydawać się zaskakująca, po uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości w 1991 roku rozpoczął się proces moskowitzacji ukraińskiej tożsamości. Jest to okres adaptacji symbolicznych elementów sowietyzacji ukraińskiej tożsamości do nowych warunków. Na przykład „rosyjska literatura” i „rosyjska historia” przekształciły się w literaturę i historię światową, co zmieniło status wszystkiego, co rosyjskojęzyczne, z międzyetnicznego na globalny.

Z kolei sowietyzacja to długotrwała polityka asymilacji ukraińskiej tożsamości w symbolicznej przestrzeni kultury sowiecko-rosyjskiej. W niektórych okresach tempo transformacji ukraińskiej tożsamości było znacznie ograniczone przez czynniki wewnętrzne (np. okres korienizacji w latach 1920-tych) lub spowolnione (np. okres tzw. odwilży w drugiej połowie lat 1950-tych, pierwszej połowie lat 1960-tych lub pod koniec lat 1980-tych). Jednocześnie represje wobec ukraińskiej tożsamości miały charakter cykliczny. Pierwszy taki cykl fal represji obejmuje okres od początku lat 30. do 1954 roku, kiedy nadszedł czas świętowania tzw. zjednoczenia narodów. Kolejny to okres od lat 70. do początku lat 90. XX wieku. Sowietyzacja jest etapem pośrednim między rusyfikacją a moskowitzacją ukraińskiej tożsamości, spowodowanym ustanowieniem, utrzymaniem i rozprzestrzenianiem się władzy radzieckiej na Ukrainie w latach 1917-1991.

Podstawą symbolicznej struktury sowieckiej dominacji jest mit moskiewski. „Moskowiada” jest nie tylko specyficznym ukraińskim zjawiskiem literackim, ale „Opowieści moskiewskie” stanowią szczególny punkt odniesienia dla kształtowania się symbolicznej struktury ukraińskiej tożsamości, zwłaszcza w kwestiach samookreślenia.

Na każdym etapie imperialnej, podradzieckiej i neoimperialnej dominacji na Ukrainie można zaobserwować wpływ małorosyjskiego gestaltu. Należy zauważyć, że upadek politycznej dominacji reżimu carskiego w latach 1917-1918 i polityczne bankructwo rządów bolszewicko-komunistycznych w latach 1989-1991 nie miały żadnych znaczących konsekwencji dla symbolicznej struktury małorosyjskiego gestaltu. Przyczyna tej stabilności, naszym zdaniem, leży w jego produktywności. Małorosyjski gestalt utrzymuje sytuację samoodniesienia symbolicznej struktury ukraińskiej tożsamości.

Małorosyjski gestalt odwołuje się do binarnej inwersji znaczeń „ukraińskości / małoruskości”, „Ukrainy / Małorosji”.

Inwersja „ukraińskości / małorosyjskości”. W słowiańskich krajach byłego Związku Radzieckiego możemy zaobserwować użycie kilku pojęć, które nie są typowe dla ich języków: ukraińskość, małoruskość, białoruskość i rosyjskość. Istnieje powszechny pogląd, że słowo „rosyjskość” jest wiodącym słowem w tej grupie słów. Naszym zdaniem ten punkt widzenia jest kolonialny. Ignoruje on fakt, że słowa te brzmią sztucznie, gdy są używane w odniesieniu do języków słowiańskich byłego Związku Radzieckiego, ponieważ oznaczają abstrakcyjne właściwości. Ponadto pogląd ten może sprawiać wrażenie, że jeden z języków odegrał większą rolę w tworzeniu abstrakcyjnych nazw i oznaczeń, ponieważ opierał się na bardziej rozwiniętej kulturze intelektualnej i tradycji. Wreszcie, i naszym zdaniem jest to fundamentalne, ale znaczenie tych słów należy do złożonego kontekstu filozoficznego.

W kontekście filozoficznym definicje małorosyjskości i ukraińskości należy przypisać do tezaursu filozofii wyroczni. Jej odkrycie przez Karla Poppera przy analizie ograniczeń inżynierii społecznej i oparta na tej analizie krytyka utopii społecznej przedstawiona w książce *Spółeczeństwo otwarte i jego wrogowie* wywołały wiele dyskusji. Odrzucenie tej krytyki w byłym Związku Radzieckim pokazuje, jak bolesny jest temat utopii społecznej dla byłych społeczeństw postsowieckich. Niezależnie od kierunku i treści tej debaty, określenia takie jak ukraińskość, małorosyjskość, białoruskość i rosyjskość wzbogacają polemiczne znaczenie utopii społecznej.

Ukraińskość i małorosyjskość to nazwy zbiorowe, które sugerują związek między rzeczami lub osobami a Ukrainą lub Ukraińcami. Związek ten jest definiowany przez lokalizację („być na Ukrainie”) lub pochodzenie (być Ukraińcem). Jednak ich interpretacja jest daleka od definicji, ponieważ sugeruje ich polemiczne użycie jako kontrastu między tym, co z natury ukraińskie, a tym, co ukraińskie za kulisami, ukraińskim przez tradycję dostosowanym do ukraińskiego itp.

Określenie, które sugeruje istotę świata, ujawnia się w jasności istniejącego, ukraińskość jednostki łączy ją z językiem, ziemią, wszystkim, co można nazwać ukraińskim. Ponadto oznaczenia podmiotów sugerują wewnętrzną bliskość poszczególnych rzeczy lub osób, a nie wspólność idei, wartości i interesów. Na przykład Ukrainiec jest Ukraińcem, co nie wyklucza absolutnych różnic z innym Ukraińcem. W związku z tym pojawia się pytanie: co dokładnie czyni jednostki Ukraińcami, kilka razem i każdą z osobna, niezależnie od ich specyficznych okoliczności biograficznych?

Tak więc, z filozoficznego punktu widzenia, ukraińskość i małorosyjskość są sprzecznymi koncepcjami ukraińskiej tożsamości. Ukraińskość i małorosyjskość

charakteryzują pewien związek rzeczy lub osób z pewną ideą lub podmiotem. Biorąc pod uwagę liczne refleksje na temat ukraińskiej tożsamości, inwersja „ukraińskości/małoruskości” odzwierciedla wewnętrzny związek między „historycznością” a „etnicznością”. Z definicji ukraińskość powinna oznaczać pewne istotne właściwości narodu ukraińskiego, które przejawiają się w jego historycznej egzystencji. Warto zauważyć, że próby jej zastosowania zawsze prowadziły do rozszerzenia pola niepewności, a wykorzystanie pojęcia małoruskości zawsze przyczyniało się do rozszerzenia znaczenia ukraińskości. Wystarczy przytoczyć kilka przykładów zastosowania pojęcia ukraińskości:

Inna Zawhorodnia wprowadza termin „niewidzialna ukraińskość”, który w istocie ilustruje tezę, że wspólna tożsamość budowana jest na wspólnej historii. Oczywiście autorka nie bierze pod uwagę, że pojęcie wspólnej tożsamości nie zawsze wymaga pojęcia wspólnej historii. Na przykład wojna jest wspólną historią i, jak w przypadku wojny angielskich kolonistów w Ameryce Północnej, może być spowodowana odrzuceniem wspólnej tożsamości. Podobnie, wspólna historia nie jest gwarancją wspólnej tożsamości, jak pokazują konflikty społeczne i wojna secesyjna (1861-1865) w Stanach Zjednoczonych.

Wywiad Oleny Stiażkinej nie pozostawia wątpliwości: „Ukraińskość to nie narodowość. Nadszedł czas, aby przestać bawić się w bycie najbardziej gorliwymi chrześcijanami na świecie”. W tym przypadku „ukraińskość” jest używana jako przeciwieństwo narodowości. Ukraińskość prawdopodobnie należy do emocjonalnych i najwyraźniej archaicznych warstw świadomości, ponieważ zwraca się do części publiczności z żądaniem „odzwierciedlenia” wyszywanki w konstrukcji. Jednocześnie respondentka ignoruje fakt, że z definicji ukraińskość oznacza zarówno narodowość, jak i pochodzenie etniczne. Dlatego chęć przeciwstawienia się im jest przejawem jej motywacji politycznej, ze względu na demonstracyjny nacisk na „galicyjską” i „doniecką” konkurencję o Kijów, sprzeciw wobec projektów kulturalnych i wiele innych elementów dyskursu sprzeczności społecznych i opozycji narodowej, które są szeroko stosowane przez przedstawicieli ukraińskiej klasy rządzącej od końca lat 80-tych.

Na koniec jeszcze kilka przykładów ze złotej ery „ukraińskości”, która trwała od początku XXI wieku do początku 2010 roku. Samo pojęcie ukraińskości pozwalało na konstruowanie dyskursów przeciwstawiających to, co z natury ukraińskie, temu, co ukraińskie, na podstawie cech zewnętrznych, takich jak to, czy noszenie wyszywanej koszuli jest oznaką ukraińskości. Pogląd ten pochodzi z czasów radzieckich, z charakterystyczną sofistyką o prawdziwych komunistach i współtowarzyszach, czyli oportunistach. Zaskakujące jest to, że tak renomowani autorzy nie zauważyli, że „noszenie wyszywanych koszul” jest dziedzictwem autorytarnych metod rządzenia. Jest to konsekwencja niezmienności klasy

politycznej, która nie jest bezpośrednio związana z kwestiami tożsamości. Świadczy to o braku zrozumienia tej kwestii, a nawet zapotrzebowania na nią.

Należy zauważyć, że powyższe przykłady właściwie wpisują się w dyskurs opozycji, który został wprowadzony do opinii publicznej poprzez pytanie: co nas łączy?

W dyskursach wypływających z apriorii historycznej ukraińskość pełna jest cudów, które są częścią historii narodu ukraińskiego. Ukraińskość jest rdzeniem utrzymującym jedność i stabilność ukraińskich tradycji. Na tej podstawie część badaczy doszła do wniosku, że ukraińskość determinuje proces kształtowania się ukraińskiej tożsamości cywilizacyjnej⁹.

Tak więc ukraińskość jest jednym z polemicznych pojęć, które przyczyniły się do podziału ukraińskiej tożsamości na komponenty narodowe i etniczne. W bezpośrednim rezultacie podkreślili oni rodzaj powrotu do początków, źródeł wyobrażonej historycznej integralności narodu ukraińskiego lub jego konstrukcji. Głównym zarzutem, wobec tego poglądu jest fakt, że postkolonializm nie oznacza powrotu do czasów poprzedzających okres kolonialny. Sytuacja postkolonializmu oznacza coś innego: potrzebę ponownego odczytania, rewizji i ponownej oceny własnej przeszłości bez rozpoczynania nowej historii Ukrainy.

Inwersja „ukraińskiego / małoruskiego”. Użycie atrybutywnego desygnatu ukraiński i wersji jego adaptacji niczego nie zmienia w recepcji Ukrainy. Atrybutywne podejście do interpretacji ukraińskiej tożsamości, pozostając implicite związane z postulatami recepcji substancjalistycznej, reprezentuje politycznie zaangażowane, dostosowane do poszukiwania „z natury ukraińskiego” w amalgamacie faktów historycznych, społecznych i politycznych.

Konstruuje postkolonialną perspektywę z zewnątrz, pozostając uwarunkowaną kolonialnymi stereotypami i kolonialną spuścizną. Taka postkolonialna perspektywa tylko wzmacnia wpływ duchów kolonialnej przeszłości, przekształcając je w wiatraki Dona Alonso Quijano z La Manchy (znanego jako Don Kichot).

W przeciwieństwie do sustentacjonalistycznej wizji ukraińskiej tożsamości, jej model atrybutywny ma jasno określony wektor rozwoju. Ukierunkowuje perspektywę postkolonialną na aktualizację hamletowskiego pytania: być albo nie być? Pozwala wejść w dialog z duchami, choć w takiej sytuacji należy liczyć się z możliwą utratą granicy między wyobrażoną a realną ukraińską tożsamością. I uświadomić sobie, że polityka postkolonialna przyczynia się do dekonstrukcji kolonialnej recepcji.

⁹ *Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність*, авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій (Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022), 512.

Dlatego jej celem jest skonstruowanie postkolonialnej optyki Ukrainy opartej na recepcji Ukrainy, a nie na powrocie do źródeł ukraińskości lub tego, co z natury ukraińskie w kolonialnej przeszłości.

Inwersja „Ukraina / Małorosja”. Jeśli spojrzymy na Ukrainę nie przez pryzmat atrybutywnego znaczenia kronikarskiego użycia słowa „Ukraina”, ale w rzeczywistym kontekście jego wyrażenia w globalnym koncercie narodów, zauważymy, że kolonialna recepcja przestrzennej i terytorialnej jedności Ukrainy wykorzystuje konkurencję kilku wizji Ukrainy na swoją korzyść. Wizjonerskie myślenie jest charakterystyczną cechą imperialnej recepcji. Wizjonerzy wyobrażają sobie, że przeszłość zmierza ku przyszłości poprzez boskie żądanie imperialnej władzy lub dzieła losu, by tak rzec, w ciemnej rzece historycznego czasu.

Każda z tych wizji oferuje konkretną optykę samorealizacji ukraińskiej tożsamości w czasie i przestrzeni. Ukraińska tożsamość, jak każda inna, jest określana przez zdolność jednostki do odpowiedzi na takie fundamentalne lub ważne pytania:

Kim jestem?

Kim chcę być?

Za kogo się uważam?

Dlaczego czynniki ich definicji przestrzennej stają się ważne w poszukiwaniu odpowiedzi na te pytania? Być może dlatego, że mają one wydźwięk zewnętrzny. Tak więc Ukraina jest określeniem wspólnoty milionów osób na świecie, które są postrzegane jako Ukraińcy. To, co czyni Ukraińca Ukraińcem, nie jest kwestią tożsamości, ale statutu społecznego i ról. Ukraińcy są związani z Ukrainą od urodzenia lub ich los jest związany z Ukrainą. Tak więc Ukraina i Ukraińcy nie są duchową substancją, która jest odżywiana w przestrzeni i czasie przez czyste źródło przeszłości, nie są specyficznie ukraińską rzeczą, która pojawia się i znika w bitwach interpretatorów, ale czymś nieporównywalnym, ponieważ może jednocześnie istnieć w odniesieniu do jednostki w modalności koniecznej, możliwej i przypadkowej. Tak więc postrzeganie ukraińskiej tożsamości reprezentuje każdą z tych modalności. Ostatecznie Ukrainiec jest identyfikowany i kojarzony z Ukrainą. Różnorodność postrzegania Ukrainy jako czegoś rozproszonego w czasie i przestrzeni jest bezpośrednią konsekwencją kolonialnego postrzegania Ukrainy i świadomości przynależności do Ukrainy.

Możemy zatem wyróżnić trzy podejścia do recepcji ukraińskiej tożsamości: substancjalistyczne, atrybucyjne i refleksyjne. To ostatnie jest atrakcyjne, ponieważ w pełni spełnia zasadę tożsamości. Na jej podstawie można określić zasadę badania małorosyjskiego kształtu ukraińskiej tożsamości. Można ją sformułować następująco: Ukraina to Ukraina, ukraińskość to wszystko, co należy do Ukrainy, ukraińskość to wszystko, co jest związane z

Ukrainą w umyśle jednostki, w tym jej własna przynależność do Ukrainy i wykluczenie z ukraińskości.

Jednym z głównych zadań współczesnej propagandy jest włączenie gestaltu małorusizmu do historycznego quasi-faktu „rozpadu ZSRR” (ponieważ rozpad Związku Radzieckiego, znanego jako ZSRR, jest słabo rozumianym procesem historycznym). To właśnie ta ścieżka reprezentacji wybrana przez obecne władze Kremla jest jednym z najskuteczniejszych sposobów na przekształcenie obecnego stanu rzeczy w ideologiczny konstrukt. Ogólnie rzecz biorąc, małorusizm nadaje fantazjom o „rozpadzie ZSRR” różne kontekstowe oznaczenia:

(i) dla ideologii neoimperialnej, na przykład (neo)euroazjatyizmu, małorusizm jest synonimem ukraińskości, język ukraiński, kultura ukraińska są strumieniami narodu rosyjskiego, który sam jest tylko abstrakcją, kultury rosyjskiej¹⁰. Wśród tematów (neo)imperialnego modelu euroazjatyckiego szczególną popularność wśród ukraińskiej partii tożsamościowej zyskały historie o wkładzie Ukraińców-Małorusinów w reformy Carstwa Moskiewskiego w XVIII wieku pod rządami Piotra Romanowa-Naryszkina, wpływie kijowskiej wersji języka cerkiewnosłowiańskiego na kształtowanie się języka rosyjskiego itp.¹¹;

(ii) małorusizm jako element historiozoficznego konstruktu „ruskiego miru” opiera się na stopniowym zaprzeczaniu ukraińskiej tożsamości i utożsamianiu wszystkiego, co ukraińskie, z koniunkturą chwili politycznej¹²;

(iii) nostalgiczna atmosfera „byłego ZSRR” nieodłącznie związana z kulturą mediów masowych, na przykład z kultowymi filmami „Goniąc dwa zające” (komedia muzyczna, premiera: 1961, reżyseria: Wiktor Iwanow, czas trwania: 77 minut, producent: Wytwórnia Filmowa Ołeksandra Dowżenki, Kijów, Ukraina w ramach Kraju Sowietów; premiery: Kanada, Kraj Sowietów, Francja, Litwa, Polska, Rumunia, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania; IMDb ID 0055635) czy „Wesele w Malinówce” (wojskowa komedia muzyczna, rok premiery: 1967, reżyseria: Andriej Tutiszkin, czas trwania: 95 minut, produkcja: Wytwórnia Filmowa Lenfilm, Leningrad, Rosyjska Federacja Związku Radzieckiego, Kraj Sowietów, Litwa, Wielka Brytania, Polska, Stany Zjednoczone, NRD; IMDb ID 0062323);

(iv) włączenie sztuki non-fiction w kontekst sztuki, reprezentowanej na przykład w dziełach nagrodzonej Nagrodą Nobla pisarki Swietłany Aleksijewicz, gdzie głosy pamięci są wypowiedane po rosyjsku, a tym samym ukraińska katastrofa w Czarnobylu i ukraiński

¹⁰ Микола Сергійович Трубецькой, „К украинской проблеме” w: *Проблемы русской мысли*, Кн. 5 (Париж: 1927), 165–184.

¹¹ Микола Сергійович Трубецькой, „К украинской проблеме”, 165–184.

¹² Анатолий Иванович Савенко, *Украинцы или Малороссы? (Национальное самоопределение населения Южной России)* (Ростов на Дону: 1919), 32.

Afganistan są słyszane po rosyjsku na całym świecie, a Netflix dystrybuje serial, w którym Rosjanie i Białorusini pojawiają się jako obrazy tragedii w Czarnobylu, więc Ukraina zostaje sama ze swoim tragicznym doświadczeniem, a świat słucha opowieści o rosyjskim duchu, który zamienia ludzkie marzenia w rzeczywistość, o kraju Rosji, gdzie wielkie książki „leżą pod stopami”¹³;

(v) publicystyczne dyskusje i naukowe przeglądy radzieckiej tożsamości stanowią odrębny nurt, który pozwala na reprodukcję subradzieckiej wizji Ukrainy, chociaż niska popularność studiów nad ukraińską tożsamością radziecką sugeruje, że krytyczny komponent takich dyskusji i przeglądów naukowych może być zapewniony jedynie przez obecność protagonistów, którzy rzekomo mają coś do powiedzenia i przekazania publiczności na temat ukraińskiej tożsamości radzieckiej;

(vi) małorusizm odnosi się do prób wprowadzenia i utrzymania w retoryce politycznej symboli i pojęć językowych, które wyjaśniają historię małorusizmu w kontekście kolonialnej polityki dewaluacji ukraińskiej tożsamości^{14 15}.

Tak więc gestalt małorusizmu w ukraińskiej tożsamości odnosi się do internalizacji kolonialnej wizji Ukrainy poprzez postęp w dziedzinie społecznej, naukowej, edukacyjnej, politycznej i kulturalnej. Jest jednak jedna cecha, na którą należy zwrócić uwagę: ponieważ małorusizm jest definiowany przez zestaw gustów, wyobrażeń, imitacji, stereotypów i uprzedzeń generowanych przez rosyjską hegemonię, nie może on reprezentować żadnej tożsamości, ale należy do projekcyjnych konstrukcji lub symulaków, które rządy kolonialne wykorzystują w odniesieniu do skolonizowanej społeczności. A przedstawiciele wykształconej warstwy potrzebowali biurokratycznego systemu imperialnego, a później partyjno-biurokratycznego zarządzania. Nie jest nowością, że imperia kolonialne potrzebują tubylców, a Kraj Sowietów potrzebował świadomości proletariackiej.

Małorusizm jako przejaw imperialnej dominacji odzwierciedlała obecność narodów, które nie rozwinęły biurokratycznego systemu zarządzania we współrzędnych rządów imperialnych i które pod rządami partyjno-biurokratycznymi nie były w stanie polegać na proletariackiej świadomości ludzi pracy. Dlatego Komunistyczna Partia Ukrainy była przywódcą kolonialnego, antynarodowego rządu, którego celem było stworzenie kontrolowanej masy o świadomości proletariackiej na terytorium Ukrainy.

¹³ Світлана Алексієвич, „‘Красной’ империи нет, а ‘красный’ человек остался: Нобелевская мемориальная лекция”, опубл. 10.12.2015, доступ 30.04.2024, <https://culture.pl/ru/article/krasnoy-imperii-net-a-krasnyu-chelovek-ostalsya-nobelevskaya-lekciya-svetlany-aleksievich>.

¹⁴ Дмитро Шурхало, „720-річчя Малоросії: як виникла, переїхала і набула нового змісту”, опубл. 29.12.2023, доступ 30.04.2024, <https://www.radiosvoboda.org/a/malorosiya-720-richchya-yak-vynykla-pereyikhala-i-nabula-novoho-zmistu/32752646.html>.

¹⁵ Рафальський О. О., Калакура Я. С., Коцур В. П., Юрій М. Ф. „Малоросійство та москофілство: українська людина пограниччя” в: *Антропологічний код української культури і цивілізації: в 2 кн.*, Кн. 2 (Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020), 42–61.

Rezultaty

Małorosyjski gestalt kolonialnego paradygmatu ukraińskiej tożsamości.

Małorosyjski gestalt zawsze, delikatnie mówiąc, musiał oceniać blask imperialnej kultury znanej jako rosyjska. Na przykład, jedną z metafor Ukrainy będącej rosyjskimi Włochami jest bezpośredni wymóg bycia źródłem inspiracji dla imperialnych artystów. Imperialna inspiracja wschodnioeuropejskich Włoch kończy się wraz z ekspropriacją brzoź i drzew iglastych, ponieważ mają one reprezentować symboliczną transformację nudnych równin wschodnioeuropejskiego obrzeża w znaczący krajobraz imperialnej dominacji. Ten miraż powoli zanika dzięki Lewitanowi i nowoczesnym gajom i tajdze. Innym przykładem tego dziwnego zapotrzebowania warstwy kulturowej imperium Holstein-Gottorp-Romanow jest zachwyty nad ukraińskimi pieśniami. Na przykład w swoim wierszu „Komu się na Rusi dobrze dzieje?” Nikołaj Niekrasow zauważa, że „ten skowyt nazywa się pieśnią”, więc oczywiście Ukraińcy-Małorusini powinni śpiewać piękne pieśni, z których „tajemnicza” rosyjska „dusza”, jak żądają bohaterowie sowiecko-rosyjskiej propagandy filmowej, powinna „rozwinąć się i zwinać”. Chociaż, znowu, romska kultura pieśni jest swego rodzaju alternatywą dla zachwyty nad pieśniami małorosyjskimi. Ważne jest, aby (wiecznie) średniowieczna kultura imperium Holstein-Gottorp-Romanow z jej radziecką repliką zachowała imperialny odbiór Ukrainy. W końcu małorosyjskość jest inwersją wysokich wymagań kulturowych wykształconej warstwy imperium Holstein-Gottorp-Romanow, a także jego epigonów epoki radzieckiej.

Semantyczna niepewność małorosyjskiego gestaltu ukraińskiej tożsamości.

Należy zauważyć, że ukraiński tezaurus zawiera słowa, które w swoim znaczeniu są związane z małorusizmem. Są to: proveniencja, hutorianizm, rutenizm, ukraiński kompleks niższości, szarowarszczyna itp. Na podstawie małorosyjskiego gestaltu ukraińskiej tożsamości tworzą one swego rodzaju uniwersum ukraińskiej antykultury.

Uniwersum ukraińskiej antykultury odwołuje się do całościowego obrazu świata, poprzez który przeciętny człowiek stara się dostosować do swojego otoczenia. Stąd powszechne przekonanie o wtórnym charakterze kultury ukraińskiej, ponieważ tożsamość ukraińska jest wyrazem przynależności do kolonizowanej społeczności. Jednak naszym zdaniem tak zwana adaptacyjność nie może być unikalną cechą małorusizmu, ponieważ każda kultura jest sposobem przystosowania się jednostki do niekorzystnych warunków życia lub agresywnego środowiska. Bardziej prawdopodobne jest, że małorosyjskość jest odzwierciedleniem wewnętrznego konfliktu. Wynika on z rozbieżności między potrzebą swobodnej ekspresji, transcendencji i samoaktualizacji a dominującymi sposobami

postrzegania świata i rozumienia życia. W przeciwieństwie do ich skłonności, aspiracji i pragnień, są one oferowane jednostce jako obiektywny aspekt jej istnienia.

W ten sposób małosyjski kształt ukraińskiej tożsamości oddaje specyficzne postrzeganie przez Ukraińców własnych cech narodowych, kształtowanie postaw wobec samych siebie poprzez stereotypy, uprzedzenia i przesady kultury dominującej, które czynią z nosiciela ukraińskiej tożsamości przedstawiciela kolonizowanej społeczności. Małosyjskość nie należy do form historycznie zmiennych; historycznie zmienne były jedynie formy dominacji politycznej na Ukrainie. Wśród nich można wymienić następujące:

Po pierwsze, należy zwrócić uwagę na tożsamość konfesyjną, która pojawiła się w kontekście wprowadzenia chrześcijaństwa na wzór konstantynopolski na terytorium Rusi Kijowskiej. Kolonialna wizja Ukrainy początkowo opierała się na integracji ukraińskiej tożsamości z prawosławną tożsamością w stylu włodzimiersko-suzdalskim. Próby podporządkowania społeczności ukraińskiej wymogom konfesyjnej wizji monokulturowej wiążą się z pierwszą falą ekspansji kolonialnej za rządów Andrzeja Bogolubskiego – złupieniem Kijowa, masową kradzieżą relikwii kulturowych i religijnych w 1168 roku. Stereotypowa wizja, która jest potwierdzana przez tożsamość konfesyjną, zakłada, że historia wspólnot religijnych Włodzimierza i Suzdału, a później Moskwy, ma swoje korzenie nie w otwartej przemocy skierowanej przeciwko różnorodności form politycznych na północnym wschodzie Niziny Wschodnioeuropejskiej, ale w opowieściach o kijowskim pochodzeniu włodzimiersko-suzdalskiej, a później moskiewskiej gałęzi chrześcijaństwa typu konstantynopolskiego.

Z przykrością należy stwierdzić, że rozumienie ukraińskiej tożsamości jest zdominowane przez kontekst synonimii pojęć „państwo” i „kraj”. Ich rozróżnienie jest ważnym elementem historii Europy. Na przykład, rozróżniając te pojęcia, zrozumiałe jest stwierdzenie, że III Republika, a nie Francja, została pokonana w II wojnie światowej. Francuzi kontynuowali opór, choć niektórzy przeszli na kolaborację. Rozróżnienie to jest szczególnie ważne dla zrozumienia tożsamości ukraińskiej, ponieważ dopiero wraz z ustanowieniem nazwy Ukraina konkretna tożsamość zyskała swój pełny wyraz. Jest tu jedna charakterystyczna cecha. Kijów był centrum konglomeratu narodów. Stosunki między niektórymi z nich były pełne ostrej konfrontacji, ale wszystkie różnice zostały odsunięte na bok, gdy cechy ukraińskiej tożsamości stały się bardziej wyraźne. Paradoksalne czynniki ukraińskiej tożsamości wynikają z faktu, że ukraińska pamięć ludowa nigdy nie była osiadła ani przykuta do konkretnego krajobrazu. Nigdy nawet nie została etnicznie spersonifikowana, ponieważ książęta epoki kijowskiej, którzy są wymieniani w podręcznikach historii pod słowiańskimi imionami, rozmawiali w swoich pokojach w języku polowieckim swoich żon,

mieli szwedzkie imiona, które są zaskakujące dla współczesnego ucha, takie jak Ingvar, Helg, Helga, Svendislav, słuchali kazań w języku bułgarskim itp. Dlatego pamięć historyczna wytworzona przez tę tożsamość jest nomadyczna. Ukraińska pamięć jest nomadyczna. Nie ograniczają jej mury miejskie. Być może dlatego zawsze trudno było zbudować państwo ukraińskie.

Budowa państwa ukraińskiego zawsze była wielkim przedsięwzięciem, ale projekt ukraińskiej państwowości łatwo przekształcił się w coś osobistego. Jak bardzo osobiste preferencje zaszkodziły próbom budowy państwa. Przypomnijmy dobrze znane przykłady tego, jak ambicje hetmana Zenobiego Chmielnickiego przyczyniły się do Ruiny, jak heroizm tragicznych wysiłków wielkich hetmanów Sahajdacznego, Wyhowskiego i Mazepy pomógł zachować ideę ukraińskiej państwowości w najbardziej niesprzyjających specyficznych warunkach historycznych lub jak fascynujące okoliczności biograficzne w życiu Kirilla Razumowskiego lub Mychajła Hruszewskiego przekształciły się w uosobienie ukraińskiej państwowości. Podsumowując, ukraińska tożsamość zawsze była związana z krajem i nieobciążona przez państwo. Państwo na Ukrainie zawsze było określane przez specyficzne warunki historyczne i okoliczności biograficzne. Dlatego istnieje wiele przykładów tożsamości narodowej jako ucieleśnienia indywidualnej sprawy, ale tylko jeden narodowy projekt wspólnej sprawy – walka Stepana Bendera o niepodległe państwo na Ukrainie.

Sposoby, w jakie narodowe podstawy ukraińskiej tożsamości ulegają dewaluacji, nie są tak różne, jak mogłoby się początkowo wydawać. Klasyczny antyukraiński akcent skupia się na okolicznościach biograficznych. Rzekomo ukraińska tożsamość, a tym bardziej walka o jej narodowe fundamenty, jest ucieleśnieniem osobistych planów, projektów i działań jednostek, które zjednoczyła idea walki z kimś i przeciwko czemuś. Jest to obraz z natury negatywny. Jest pełen irracjonalnych opowieści o bohaterstwie, zdradzie i natchnionej walce. Fałszywość jego pochodzenia to jedno. Opiera się na zaprzeczeniu zdolności nosicieli ukraińskiej tożsamości do rozwiązania wspólnego problemu, czyli politycznego budowania życia narodu. Przedstawiciele tego nurtu próbują przedstawić ukraiński nacjonalizm jako coś całkowicie chłopskiego i niewykształconego. Jest to rodzaj szkodliwej manifestacji ludzi o uszkodzonym ego. Tak więc klasyczny antyukraiński nacisk na narodowe podstawy ukraińskiej tożsamości koncentruje się na aspekcie indywidualistycznym.

Odniesienie do przykładów małorusizmu w kulturze kolonialnej. Pierwszą falę małorusizmu w kulturze imperialnej przyniosły tak zwane małorosyjskie opowiadania Mikołaja Gogola, Iwana Kotlarewskiego, Hryhorija Kwitki-Osnowjanenki i opera Mykoły Łysenki Natałka Połtawska. Gogola można go nazwać twórcą tragedii małorusizmu, a nie postacią tragiczną. Poświęcił całą swoją twórczą inspirację, aby ubrać się w szaty

prawosławnej ortodoksji i umieścić swoich bohaterów na prokrustowym łożu biurokracji imperium Holstein-Romanow-Gottorp (znanego jako Imperium Rosyjskie). Dlatego ten pierwszy wątek małosuski w kulturze ukraińskiej będziemy nazywać małosusizmem kroju gogolowskiego. Jego charakterystycznymi cechami są trawestacyjna komedia, groteskowe motywy, epicka prezentacja i ścisły binarny model tożsamości genderowej.

Stereotypowy obraz gogolowskiego Małosusjanina w masowej radzieckiej świadomości to przebiegły, względnie zamożny chłop w średnim wieku z cechami samotnika i skłonnością do refleksji. Jego antypodą jest kozak, sprytny wojownik. Pomiędzy nimi znajduje się nieżonaty, szczupły, rzutki pisarz. Reprezentuje on człowieka, który został odcięty od mas przez edukację i pozostał na najniższych szczeblach imperialnej hierarchii biurokratycznej. Te trzy obrazy odzwierciedlają trzy warstwy małosusizmu: chłopstwo, kozactwo i najniższą warstwę biurokracji.

Gogolowskie obrazy małosuskie są niezwykle plastyczne. Nie ma między nimi hierarchicznych relacji. Mężczyzn łączą poziome więzi, prawdziwe lub wyimaginowane. Dlatego życie społeczne wspólnoty małosuskiej charakteryzuje się rywalizacją interesów i łączy je wspólność ingerencji. Kobiety są obiektem takiej ingerencji. Jednak każda kobieta może być postrzegana jako uprzedmiotowienie męskiej zmysłowości, która nie znajduje możliwości realizacji w realnym życiu. Dlatego, jak już wspomniano, charakterystyczną cechą małosusizmu Gogola jest trzon genderowy. Prawdopodobnie ścisły binarny model płci, który obowiązywał w twórczości, propagandzie i życiu politycznym, był wynikiem tłumionej homoseksualności Mikołaja Gogola, której towarzyszył lęk przed kobietami i silna więź z matką. Małosusjscy bohaterowie Gogola są więc swoistymi przykładami utajonej homoseksualności jednego z ich demiurgów.

Kobiety są absolutnym przeciwieństwem małosusów-mężczyzn. Nie są małosusjankami, ale reprezentują ukraińskie społeczeństwo. Można powiedzieć, że w przeciwieństwie do mężczyzn, kobiety są Ukrainkami. Są namiętne, czarnookie i śpiewające. W warkoczach noszą wstążki w kolorach ukraińskiej flagi radzieckiej. Wzorcowym przykładem takiej Ukrainki była Natalka Połtawska.

Antyukraińska orgia „Połtawy” i rozwój seryjnego dyskursu mitologii banderowskiej. W tym miejscu możemy mieć tylko nadzieję, że specjaliści od pamięci historycznej, jeśli w ogóle będą mogli istnieć, nie będą zajmować się retransmisją, nawet jeśli krytyczną, antyukraińskiej mitologii, ale oczyszczaniem ukraińskiej tożsamości z mitów¹⁶. Kluczowe dla przeciwstawienia się klasycznemu antyukraińskiemu naciskowi jest

¹⁶ Olena Polishschuk, „Mitopoesis i mitologizacja jako fenomeny współczesnej kultury”, w: *Mitologizacja kultury w polskiej i iberyjskiej twórczości artystycznej*, Wojciech Charchalis i Bogdan Trocha (Zielona Góra: Uniwersytet Zielogórski, 2015), 33-42.

uświadomienie sobie, że kwestia ukraińskiej tożsamości nie była osobistą sprawą poszczególnych postaci. Nie oznacza to jednak, że poszczególne postacie nie stały się ucieleśnieniem tego, co dziś kojarzy się z Ukrainą.

Problem panteonu narodowego. W związku z tym najprawdopodobniej stworzenie narodowego Panteonu Ukrainy, który jest podstawą pamięci narodowej, jest ważne dla zakończenia niekończącej się reprodukcji akcentów, które organicznie przekształcają się w antyukraińską orgię. Na drodze do ukraińskiego Panteonu stoi kolonialna wizja ukraińskiej tożsamości. Nieodłączną cechą kolonialnej reprezentacji jest pojęcie mononarodowego, monoetnicznego, monokulturowego kraju lub państwa i pokrewnych koncepcji. Jednym z powodów jest to, że zapotrzebowanie na te koncepcje odzwierciedla brak postkolonialnej ontologii politycznej.

Na terenach radzieckiej Ukrainy jawna przemoc była prowadzona pod sztandarem „ukraińskiego burżuazyjnego nacjonalizmu”. Była ona skierowana przez najwyższe władze przeciwko wszelkim próbom Ukraińców wyjścia poza etnograficzną i kulturową obecność wyznaczoną przez władze na kolorowej mapie sowieckiego panowania. Ponieważ kraj sowietów opierał się na hierarchii, praktyki przemocy były rozłożone hierarchicznie. Prawa do ukrytego przymusu lub hegemonii przysługiwały kierownictwu średniego szczebla partii i administracji gospodarczej. Wspierali ich pracownicy pierwszej linii, kadra inżyniersko-techniczna oraz szefowie przedsiębiorstw rolnych i kołchozów. Hegemonia polegała na stosowaniu norm nadzoru społecznego na poziomie życia codziennego. Różnym środkom wpływu i dyskryminacji służyły liczne sądy koleżeńskie, zebrania partyjne i inne itp.

Pseudonaukowe refleksje na temat politycznej ontologii ukraińskiej tożsamości.

Na przykład następujące pytania:

Czy Ukraina jest krajem monokulturowym czy wielokulturowym?

W jakim stopniu Ukraina jest państwem jednonarodowym?

Czy Ukraina należy do państw/krajów monoetnicznych pod względem struktury ludności?

Czy możliwe jest porzucenie dziedzictwa kulturowego epoki radzieckiej?

Czy język rosyjski ma szczególne znaczenie dla Ukraińców? itp. – odzwierciedlają działalność ukraińskiej antykultury w sferze społecznej, medialnej, politycznej, kulturalnej, naukowej i edukacyjnej.

Pseudonaukowa refleksja deformuje postkolonialną wizję ukraińskiej tożsamości, a ponadto umacnia fundamenty kolonialnej wizji Ukrainy. Natomiast refleksja nad ukraińską tożsamością powinna była mieć na celu zbudowanie postkolonialnej ontologii politycznej. Powinna była najpierw zidentyfikować sposoby przekazywania kolonialnej wizji Ukrainy i

zapropnować wizję korzyści płynących z różnorodności wartości ukraińskiej tożsamości. Dlatego też przy opracowywaniu hipotezy niniejszego studium przyjęto następujące założenie: kolonialna wizja Ukrainy opiera się na małosyjskim gestalcie ukraińskiej tożsamości.

Wśród godnych uwagi cech, które mają decydujący wpływ na postrzeganie narodowych podstaw ukraińskiej tożsamości, chcielibyśmy zwrócić uwagę na identyfikację kategorii „monoetniczny” i „jednonarodowy”. Wśród innych godnych uwagi cech zauważamy, że stwierdzenie o jednonarodowym składzie państwa opiera się na argumentach statystycznych. Na przykład, stwierdzenie „Japonia jest krajem/państwem mono/jednonarodowym/mono-etnicznym” opiera się na szeregu liczb od „około 90 procent” do „99,7 procent” populacji to Japończycy, które generalnie odpowiadają danym dotyczącym grup etnicznych w Japonii w stosunku do całkowitej populacji kraju, zgodnie z World Fact Book: „Japończycy 97,5 procent, Chińczycy 0,6 procent, Wietnamczycy 0,4 procent, Koreańczycy (przybyli z Korei Południowej) 0,3 procent, pozostałe 1,2 procent to Filipińczycy, Brazylijczycy, Nepalczycy, Indonezyjczycy, Amerykanie i Tajwańczycy”¹⁷. Trywialna interpretacja tego stwierdzenia oznacza, że 97,5% japońskiej populacji uważa się za Japończyków.

Jednak statystyczna wiarygodność takiego stwierdzenia nie przybliżyła nas do zrozumienia wyjątkowości japońskiej tożsamości, jej postrzegania przez świat, specyfiki formowania się narodu japońskiego, zachowania różnorodności etnicznej Japonii, niuansów problemu Japończyków mieszkających za granicą i Japończyków w Japonii. Tak więc statystyczna ważność stwierdzeń takich jak „Japonia jest krajem/państwem jednonarodowym” (i) pozwala na trywialną interpretację identyczności tożsamości etnicznych i narodowych, (ii) przyczynia się do rozwoju stereotypowego spojrzenia na kraj/państwo oraz (iii) manipuluje jakościowymi cechami zjawisk społecznych. Naiwny entuzjazm i bezkrytyczne postrzeganie wiarygodności statystycznej doprowadziły do braku uwagi dla problemów badania mitu monoetnicznej Japonii, który regularnie pojawia się w badaniach naukowych. Na przykład

¹⁷ „Ethnic groups. Japan”, *The World Factbook*, dostęp 30.04.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/ethnic-groups>.

prace Stephena Murphy-Shigematsu, Toma Parmore'a Gilla, Keiko Yamanaki, Andy'ego Kirkpatricka i Anthony'ego J. Liddicoata, Tanabe Shunsuke i innych¹⁸. Jednocześnie mitologia japońskiej mono/jedno...-narodowości/mono-etniczności jest obecna w studiach etnopolitycznych, społeczno-politycznych oraz w szerszym polu badań nad cywilizacyjnymi przemianami teraźniejszości itp.

Zainteresowanie użytkowników z Ukrainy tematami mononarodowości, monoetniczności ewoluowało od prawie całkowitego braku bezpośrednich odniesień do koncepcji mononarodowości w badaniach naukowych na początku XXI wieku do wielokrotnego wzrostu po 2014 roku, co jest oczywiście spowodowane wybuchem Wielkiej Wojny Moskiewskiej z Ukrainą.

Okazjonalnie toczą się ożywione dyskusje na temat składu etnicznego ludności Ukrainy, oparte na argumentach zaczerpniętych ze spisu powszechnego. Temat małorusizmu w kontekście monoetniczności pojawił się również w dyskusjach podczas Wielkiej Wojny Moskiewskiej przeciwko Ukrainie, która rozpoczęła się w 2014 roku. Na przykład w 2022 roku temat małorusizmu został poruszony w skandalu wywołanym wypowiedzią Arestowycza o niezgodności „małej kultury” z wielką i wielokulturową Ukrainą, gdzie wielokulturowość przeciwstawia się monoetniczności. Naszym zdaniem wypowiedzi Arestowycza odzwierciedlały jego ambicje bycia postrzeganym jako intelektualista. Ambicje te były szczególnie ostre na tle jego popularności w programach znanego ukraińskiego blogera i osoby publicznej Marka Fejgina, a także przy pomocy Andrija Jermaka. Należy zauważyć, że publiczność nie wykazała zainteresowania wypowiedziami Arestowycza, chociaż żaden z krytyków jego stanowiska nie wyjaśnił, że naród i kultura nie są wielkościami mierzalnymi, ale odzwierciedlają wyjątkowość światopoglądu i rozumienia życia.

I oczywiście dla pana Arestowycza, który nie odszedł od maltuzjańskich poglądów wczesnej epoki przemysłowej w swoich poglądach na kulturę, chociaż najwyraźniej nie podjął żadnego wysiłku, aby zrozumieć swoją pozycję głębiej niż własne geopolityczne wyobrażenia o Ukrainie między małymi Węgrami a Wielką Rosją. Podobnie dla Arestowycza, który jest konsumentem rosyjskiego produktu intelektualnego, kwestia tożsamości jest kwestią klasyfikacji kategorii statystycznych w spisie powszechnym. Natomiast pytanie, po

¹⁸ Stephen Murphy-Shigematsu, „Multiethnic Japan and the monoethnic myth”, *Melus* 18.4 (1993), 63-80.; Stephen Murphy-Shigematsu, „Identities of multiethnic people in Japan”, w: *Japan and global migration: Foreign workers and the advent of a multicultural society* (London: Routledge, 2000), 196-216; Stephen Murphy-Shigematsu, „Cultural psychiatry and minority identities in Japan: A constructivist narrative approach to therapy”, *Psychiatry* Vol. 63(4) (2000): 371-384. Stephen Murphy-Shigematsu, „Multiethnic lives and monoethnic myths: American-Japanese Amerasians in Japan”, w: *The sum of our parts: Mixed heritage Asian Americans* Teresa Williams-Leon, Cynthia L. Nakashima, Michael Omi (Philadelphia: Temple University Press, 2001) 207-216; John Lie, *Multiethnic Japan*, (Cambridge «MA»: Harvard university press, 2001), 248; Andy Kirkpatrick, Anthony J. Liddicoat, „Language education policy and practice in East and Southeast Asia”, *Language Teaching* Vol. 50(2) (2017): 155-188; Shunsuke Tanabe, „Sociological studies on nationalism in Japan”, *International Sociology* Vol. 36(2) (2001): 171-182.

co jest spis powszechny, jest dla niego zbyt skomplikowane. Tak samo skomplikowane, jak refleksja nad brakiem szacunku dla węgierskiej czy jakiegokolwiek innej kultury, która wydaje mu się niewielka w porównaniu z wymiarami bardziej odpowiednimi dla jego geopolitycznych fantazji. Ale pan Arestowicz nie jest samotny w swoich iluzjach o rozmiarach wielkiej kultury. Podobne stanowisko zajmuje każdy, kto ogranicza etniczność do kwestii tożsamości etnicznej. A im więcej dyskutujemy o tożsamości etnicznej, tym szerszy staje się obszar niepewności i manipulacji politycznej i medialnej.

Początkowym pytaniem w definiowaniu tożsamości etnicznej jest „kim jestem?” lub „kim jesteście?”. Kolejność tych pytań ma znaczenie. Ich kolejność określa, co jest preferowane – indywidualne czy zbiorowe postrzeganie tożsamości etnicznej? Czy nacisk kładziony jest na podobieństwa niezależne od indywidualnych cech, czy na to, co odróżnia jednostkę od jej rówieśników, na jej wyjątkowość? W ten sposób takie pytania i inne im podobne przyczyniają się do obiektywizacji tożsamości etnicznej. A tożsamość etniczna, zamiast być odzwierciedleniem indywidualnego postrzegania swojego pochodzenia, języka, przynależności religijnej lub grupowej, znajduje się w fałszywym wyborze między postrzeganiem jej podobieństwa i podobieństwa a indywidualnością. Pod tym względem tożsamość narodowa i obywatelska jednostki są najbardziej narażone.

Sytuacja ta jest dość podobna do radzieckiej inżynierii społecznej. Wiązało się to z podwójnym konturem tożsamości etnicznej w Kraju Sowietów. Z jednej strony obywatel tego kraju musiał być postrzegany jako należący do tak zwanej wspólnoty narodu radzieckiego, a z drugiej strony miał prawo do unikalnego samostanowienia o swoim pochodzeniu etnicznym. Na pierwszy rzut oka przynależność do narodu radzieckiego nie była interpretowana jako tożsamość etniczna. Jednak główne oznaki przynależności do narodu radzieckiego były etniczne. Sowiecka polityka pozwalała na manipulację. Nostalgia za kolumną narodowościową w dokumentach osobistych w Kraju Sowietów jest szeroko wykorzystywana przez niektóre podmioty medialne i chętnie konsumowana przez odbiorców, co pokazuje poprawność proponowanej interpretacji zniekształcenia tożsamości etnicznej i etniczności w społeczeństwie sowieckim i jego następach.

W przeciwieństwie do manipulacyjnego ograniczania etniczności do pojęcia tożsamości etnicznej, tożsamość w kontekście etniczności jest definiowana przez pytania „Za kogo się uważasz?” i „Kim się czujesz w świecie?”. Te same pytania co dziś: „Za jaką narodowość się uważasz?” czy „Do jakiej narodowości należysz?” postrzegane jako pytania o tożsamość etniczną są konsekwencją bezrefleksyjnego i krytycznego stosunku do sowieckiej inżynierii społecznej. Pytania dozwolone przez władze sowieckie nie miały nic wspólnego z naturalnym pragnieniem jednostki posiadania własnej tożsamości i racjonalnym

zrozumieniem, że tożsamość jest jednym z elementów etniczności. W Kraju Sowieków zachęcano ludzi do utożsamiania tego, co etniczne, z tym, co narodowe. Najlepszym tego dowodem jest kolumna narodowości w dokumentach identyfikacyjnych. Wśród obiektywnych informacji o danej osobie znajduje się jej imię, nazwisko, miejsce i data urodzenia, płeć, do których dodaje się formularz służący do samoidentyfikacji tożsamości etnicznej danej osoby. To właśnie ten formularz ujawnia wymuszony i manipulacyjny charakter sowieckiej administracji kolonialnej. Tak więc, wypełniając kolumnę narodowości, istniała możliwość przyznania się do swojego pochodzenia etnicznego, co przyczyniło się do stworzenia iluzji osobistego samookreślenia.

Uważamy, że ta kolumna harmonijnie uzupełniała sposoby rusyfikacji, z których mogli korzystać przedstawiciele nierosyjskich grup etnicznych. Dlatego też, zgodnie z sugestiami władz radzieckich, Żydzi, Białorusini, Ukraińcy, Grecy itp. z powodzeniem podążali ścieżką dołączenia do społeczności rosyjskiej. Ogólnie rzecz biorąc, możemy wskazać na następujące sposoby rusyfikacji, które były szeroko rozpowszechnione na sowieckich terenach:

rusyfikacja tożsamościowa poprzez rusyfikację imion i nazwisk oraz plebiscytowe wypełnianie rubryki narodowość

Wprowadzenie języka rosyjskiego jako środka komunikacji międzyetnicznej, kultura rosyjska jako rodzaj „kuli” dla skolonizowanych kultur, wykorzystanie wszystkiego, co rosyjskie, od lotniska Szeremietiewo po czasopismo *Literatura Zagraniczna*, jako sposobu interakcji ze światem, wspieranie wszystkiego, co rosyjskie, od kina po decyzje partyjne, przez politycznych, gospodarczych i ideologicznych satelitów Kraju Sowieków – można uzyskać dokładny obraz postsowieckiej polityki w dziedzinie stosunków międzyetnicznych. Polityka sowiecka w dziedzinie stosunków międzynarodowych miała na celu denacjonalizację jednostki. Ludzie radzieccy, których reprezentowała, zostali umieszczeni we wspólnotach, które nie były narodami. W historii ludzkości zawsze istniały narody, których świat nie postrzega jako narody, a także narody, które nie są narodami. Każdy taki przypadek jest nie tylko zbiegiem konkretnych okoliczności historycznych, ale także wynikiem celowych działań. zdecydowana większość czasu narody są nieobecne w realiach historycznej egzystencji ludzkości. Co więcej, przypadek narodu islamskiego we współczesnym świecie pokazuje, że pojęcie tożsamości narodowej nie zależy od tożsamości etnicznej, a tożsamość etniczna nie zależy od tożsamości narodowej. I wreszcie, istnieją narody, które nigdy nie walczyły o narodowe samostanowienie, ale raczej były wobec niego antagonistyczne. Na przykład Rosjanie. W tym kontekście małorusizm jest raczej określeniem tożsamości geoprzestrzennej niż etnicznej. Obecność tego pojęcia w dyskursach politycznych nie

wskazuje na grupę etniczną, ale raczej na istnienie mechanizmów obiektywizacji treści badań etnograficznych, które były, są i będą wspierane przez antagonistów zasady narodowego samostanowienia narodu z powodów religijnych lub politycznych. Głównym argumentem tego stanowiska jest ostrzeżenie, że konsekwentna realizacja zasady samostanowienia narodów prowadzi do chaosu w stosunkach międzynarodowych, do nienawiści międzyetnicznej i etnicznej. Nie ma wielu narodów, ale wiele imperiów, ponieważ to nie narody, ale imperia dążą do wzajemnego zniszczenia. W tej perspektywie małorusizm jest środkiem dewaluacji narodowych podstaw ukraińskiej tożsamości, stając się strukturalnym elementem świadomości geopolitycznej przynależności do imperialnej całości.

Jednak rozważając problem małorosyjskiego kształtu ukraińskiej tożsamości, należy wziąć pod uwagę jeszcze jedną kwestię. Skodyfikowana interpretacja słowa „naród” definiuje naród poprzez wspólnotę etniczno-społeczną¹⁹, a synonimy słowa „naród” włączają do jego rodziny semantycznej słowa „lud”, „narodowość”, „etniczność”, „plemię”, „kraj”, „państwo”²⁰. Warto zauważyć, że każde z nich, indywidualnie i w połączeniu, zakłada wzajemne powiązanie pochodzenia etnicznego i narodowości. Pogląd ten wzbogaca historiozoficzne rozważania na temat historycznych etapów formacji, wspólnego pochodzenia, języka, sposobu życia, które są oznaczone jednością terytorium, kultury, języka, wspólnego pochodzenia, nazwy własnej, charakterystycznych cech wyglądu i psychologicznego składu, są świadome swojej tożsamości i przejawiają narodową samoświadomość.

Tak więc tożsamość ukraińska charakteryzuje się wspólnymi cechami kultury, języka, zachowania, percepcji i stylu życia właściwego dla ludności określonego terytorium. Ukraińcy są nosicielami ukraińskiej tożsamości. Ukraińcy są świadomi swojej przynależności do Ukrainy, narodu i państwa ukraińskiego. Jednak taka wizja ukraińskiej tożsamości może i spełnia historiozoficzne uwarunkowania i statystyczne założenia, zaspokaja stereotypy, uprzedzenia, ale wymaga innego odbioru. Ukraina potrzebuje postkolonialnej optyki własnej tożsamości.

Ukraińska tożsamość w obliczu presji kolonialnej przeszłości. Z jednej strony, pozostaje ona włączona w transhistoryczny projekt nowej wspólnoty historycznej, narodu radzieckiego. Z drugiej strony, obecne władze Kremla i ich intelektualni słudzy przedstawiają ukraińską tożsamość jako część różnorodnej tożsamości narodu rosyjskiego, która jest zapożyczona z postsowieckiej stereotypowej wizji wspólnoty, społeczeństwa i kultury. I obie

¹⁹ Нація — Тлумачення. *Горох*: веб-сайт, dostęp 30.04.2024, <https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>.

²⁰ Нація — Тлумачення. *Горох*: веб-сайт.

wersje kolonialnej wizji ukraińskiej tożsamości mają związek z macierzyńską tożsamością warstwy kulturowej wykorzystywanej przez przedstawicieli wykształconej klasy wojskowo-biurokratycznego aparatu imperium Holstein-Romanow-Gottorp (znanego jako Imperium Rosyjskie).

Interpretacja małorusizmu jako punktu widzenia kolonialnej optyki ukraińskiej tożsamości jest jednym z najważniejszych zagadnień ukraińskiej humanistyki. Po wybuchu wojny moskiewskiej w 2014 roku, prowadzonej przez władze Kremla przeciwko Ukrainie przy wsparciu ludności rosyjskiej, temat małorusizmu został szeroko rozpropagowany w dyskursie publicznym w mediach społecznościowych.

Lista nazwisk mówców, którzy zwiększyli kapitał kulturowy swojej rozpoznawalności jako patriotów, naukowców, badaczy i ekspertów, wykorzystując ten temat, będzie dość reprezentatywna, ale nie będzie produktywna pod względem zrozumienia kwestii małorosyjskiej. Analiza takich dyskursów pozwoli nam jedynie usystematyzować sposoby wykorzystania tematu małorosyjskiego w rozwoju figur retorycznych. Ponadto, przy całej swojej różnorodności, są one zasilane wynikami znakomitej analizy małorusizmu przeprowadzonej przez Jewhena Małaniuka.

Podsumowanie

Oba pojęcia, tożsamość i gestalt, wskazują na momenty niepewności i odwołują się do takich pojęć jak dusza, mentalność, duchowość, idea narodowa i odnoszą się do rzeczy, które są nie tylko trudne do ogarnięcia, ale także do zrozumienia.

Pojęcie tożsamości stało się powszechnie używane, stając się wspólnym miejscem kontekstów historycznych, kulturowych, społecznych, politycznych, ekonomicznych, etnograficznych itp. Taka plastyczność użycia pojęcia początkowo wiąże się z jego semantyczną niejasnością. Przykładami takich semantycznie niejasnych konstrukcji są różnorodne atrybuty tożsamości: tożsamość społeczno-kulturowa, etniczno-kulturowa, wielokulturowa, multikulturowa, narodowo-kulturowa, etniczno-narodowa itp. Sytuację tę można wyjaśnić, jeśli założymy, że elementy oznaczone pojęciem tożsamości łączy emocjonalny związek oznaczony pojęciem wspólnoty wyobrażonej (erę jej badań otworzyła praca Benedicta Andersena „Wspólnoty wyobrażone”). Ukraińska tożsamość odnosi się zatem do identyfikacji emocjonalnego związku jednostki z hybrydowymi atrybutami tożsamości.

Tożsamość odzwierciedla różnorodność komunikacyjnych i emocjonalnych powiązań w uniwersum genealogicznym. Podążając za fenomenologicznym projektem wiedzy społecznej i humanitarnej Alfreda Schütza, powinniśmy zdefiniować ten uniwersum jako świat społeczno-kulturowy. Z kolei przynależność do społeczno-kulturowego świata Ukrainy

można interpretować jako ukraińską tożsamość. Powyższa recepcja otwiera sposoby jej interpretacji poprzez komunikacyjne połączenie w relacjach „Ukraina – świat turkijski”, „Ukraina – Węgry”, „Ukraina – Polska”, a także Ukraina przez pryzmat opozycji „Ukraina – Małorosja”. Dlatego musimy uznać wieloaspektowość ukraińskiej tożsamości.

Niniejsze opracowanie nie zawiera refleksji na temat ukraińsko-polskich stosunków kulturalnych, politycznych, gospodarczych i społecznych. Co więcej, na wstępie należy zauważyć, że ten aspekt ukraińsko-polskiej wspólności jest decydujący, uniwersalny, a jego wartość dla ukraińskiego narodu i państwa jest kluczowa. To właśnie dzięki świadomości ukraińsko-polskiej wspólności, wraz z jej tragediami, otwiera się droga postkolonialnego rozwoju Ukrainy.

W tej różnorodności jeden element zwraca na siebie uwagę. Pochodzi on z imperium Holstein-Romanow-Gottorp (znanego jako Imperium Rosyjskie). Jego binarna podstawa podwaja ukraińską tożsamość i fragmentuje ją od wewnątrz. To właśnie ta imperialna wizja Ukrainy jest zbędna, ponieważ jednocześnie zawiera afirmację i negację Ukrainy: „Ukraina to Ukraina” i „Ukraina to Mała Rosja, a Mała Rosja to Ukraina”. Ze wszystkimi konsekwencjami: jesteśmy jednym narodem, ale wy jesteście inni, nie jesteśmy wami, nie jesteście wami. Dlatego można powiedzieć, że nielogiczność takiego postrzegania Ukrainy i jego konsekwencje zainspirowały niniejsze badania nad małorosyjskim kształtem ukraińskiej tożsamości.

Koncepcja gestaltu zyskała popularność ze względu na zapotrzebowanie na prostą, zrozumiałą wiedzę na temat reakcji behawioralnych zwierząt, na porady dotyczące przezwycięzania traumatycznych doświadczeń z przeszłości oraz na uzyskanie harmonii z samym sobą i otaczającym nas światem. Powstanie psychologii i terapii Gestalt było między innymi odpowiedzią na te różnorodne potrzeby. W traumatycznych warunkach pandemii COVID-19 i wojny zapotrzebowanie na wiedzę związaną z przetwarzaniem traumatycznych doświadczeń stale rosło. Informacje dostarczone przez Google Trends na temat wyszukiwanego hasła „gestalt” od 2004 roku pokazują stały wzrost zainteresowania internautów na Ukrainie od lipca do sierpnia 2013 roku. Można zatem argumentować, że ukraińskie społeczeństwo znajduje się w ciągłym stanie traumy od lata 2013 roku.

Porównawcze wyszukiwanie terminów „gestalt” i „małorusizm” pokazuje, że zainteresowanie internautów na Ukrainie każdym z tych terminów pokazuje, że popularność obu terminów w okresie od 2004 roku miała równoległą dynamikę w grudniu – listopadzie 2007 roku. Po tym krótkim okresie pojęcie „małorusizm” pozostawało praktycznie niewidoczne. Być może to szczególne postrzeganie małorusizmu można wyjaśnić faktem, że od samego początku małorusizm był tworzony w celu zaspokojenia potrzeb kulturalnych

wykształconej warstwy imperium Holstein-Romanow-Gottorp (znanego jako Imperium Rosyjskie). Warstwa ta składała się z przedstawicieli duchowieństwa, drobnej arystokracji (niczym nie przypominała polskiej i litewskiej szlachty, ustępowała przedstawicielom ukraińskiej kozackiej starszyny, ponieważ nigdy nie była klasą polityczną, a ponadto zawierała znaczną liczbę elementów zdenacjonalizowanych oraz apostatów, tj. osób, które porzuciły swoje preferencje religijne na rzecz kariery w hierarchii biurokratycznej lub w ogóle ich nie posiadały).

Ukraińska elita społeczna, przy braku elity rządzącej, zawsze miała jasne wytyczne społeczne przez cały okres istnienia imperium i jego symbolicznej odbudowy w erze radzieckiej, i zawsze postrzegała kulturę ukraińską jako kulturę swoich korzeni i narodu, z którym była związana, pomimo potrzeby zamanifestowania swojego związku z imperialną hierarchią społeczną. Tak więc postrzeganie ukraińskiej tożsamości odbywa się w ramach binarnego modelu ukraińsko-małoruskiego.

Tak więc małorusizm jest gestaltem ukraińskiej tożsamości, co oznacza, że odzwierciedla kolonialne doświadczenie postrzegania świata i rozumienia życia, ale nie należy do podstawowych składników ukraińskiej tożsamości. Odzwierciedla uniwersalną binarną naturę kultury znanej jako rosyjska. Dlatego dla jaśniejszego i bardziej precyzyjnego zrozumienia tego zjawiska lepszym rozwiązaniem jest zdefiniowanie go jako zjawiska małoruskości w kontekście niepewności i amorficznego charakteru atrybutywnego pojęcia rosyjskości.

Przypisywane Ukraińcom elementy małorosyjskie są projekcją wrodzonego poczucia niższości własnej projekcji kulturowej i oddalenia przedstawicieli warstw wykształconych Imperium Holsztyńsko-Romanowów-Gottorp (jest znane jako Rosyjskie).

LITERATURE AND REFERENCES

1. Алексієвич, Світлана. „‘Красной’ империи нет, а ‘красный’ человек остался: Нобелевская мемориальная лекция”, опубл. 10.12.2015, dostęp 30.04.2024, <https://culture.pl/ru/article/krasnoy-imperii-net-a-krasnyy-chelovek-ostalsya-nobelevskaya-lekciya-svetlany-aleksievich>.
2. Барабаш, Юрій Якович, „Малоросійство”, w: Енциклопедія сучасної України, dostęp 30.04.2024, <https://esu.com.ua/article-63163>.
3. Грабовський, Сергій. „Феномен малоросійства (Ще раз про ‘ворогів’ української незалежності)”, День 87 (2014), dostęp 30.04.2024, <https://day.kyiv.ua/article/podrobytsi/fenomen-malorosiystva>.

4. Костенко, Ліна. „Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала”, Наукові записки НаУКМА. Філологія 17 (1999): 8, dostęp 30.04.2024, <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/43036277-9461-4d24-b6a3-db7feb0cea18/download>.
5. Мала енциклопедія етнодержавознавства, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, упоряд. Ю. І. Римаренко [та ін.] (Київ: Генеза, Довіра, 1996), 702.
6. „Малоросійство: тема номеру”, Український тиждень, 9-15 жовт (40) (2015): 16-31, dostęp 30.04.2024, https://shron2.chtyvo.org.ua/Ukrainskyi_tyzhden/2015_N40_412_Nam_naviazuiut_ts_ei_kolir.pdf.
7. Маланюк, Євген. „Малоросійство”, Zbruc, 2 лип. 2019, dostęp 30.04.2024, <https://zbruc.eu/node/90477>.
8. Нація — Тлумачення. Горох: веб-сайт, dostęp 30.04.2024, <https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>.
9. Рафальський О. О., Калакура Я. С., Коцур В. П., Юрій М. Ф. „Малоросійство та москофільство: українська людина пограниччя” в: Антропологічний код української культури і цивілізації: в 2 кн., Кн. 2 (Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020), 42–61.
10. Рафальський, О. (керівник), Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність, авт. кол.: О. Калакура, М. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022.
11. Савенко,Анатолій Іванович. Украинцы или Малороссы? (Национальное самоопределение населения Южной России) (Ростов на Дону: 1919).
12. Трубецькой, Микола Сергійович. „К украинской проблеме” в: Проблемы русской мысли, Кн. 5 (Париж: 1927).
13. Шурхало, Дмитро. „720-річчя Малоросії: як виникла, переїхала і набула нового змісту”, опубл. 29.12.2023, dostęp 30.04.2024, <https://www.radiosvoboda.org/a/malorosiya-720-richchya-yak-vynykla-pereyikhala-i-nabula-novoho-zmistu/32752646.html>.
14. „Ethnic groups. Japan”, The World Factbook, dostęp 30.04.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/ethnic-groups>.
15. Kirkpatrick, Andy, Liddicoat, Anthony J. „Language education policy and practice in East and Southeast Asia”, Language Teaching Vol. 50(2) (2017).

16. Lie, John. *Multiethnic Japan*, (Cambridge «MA»: Harvard University Press, 2001).
17. Murphy-Shigematsu, Stephen. „Multiethnic Japan and the monoethnic myth”, *Melus* 18.4 (1993).
18. Murphy-Shigematsu, Stephen. „Identities of multiethnic people in Japan”, w: *Japan and global migration: Foreign workers and the advent of a multicultural society* (London: Routledge, 2000).
19. Murphy-Shigematsu, Stephen. „Cultural psychiatry and minority identities in Japan: A constructivist narrative approach to therapy”, *Psychiatry* Vol. 63(4) (2000).
20. Murphy-Shigematsu, Stephen. „Multiethnic lives and monoethnic myths: American-Japanese Amerasians in Japan”, w: Teresa Williams-Leon, Cynthia L. Nakashima, Michael Omi. *The sum of our parts: Mixed heritage Asian Americans* (Philadelphia: Temple University Press, 2001).
21. Polishschuk, Olena. „Mitopoesis i mitologizacja jako fenomeny współczesnej kultury”, w: *Mitologizacja kultury w polskiej i iberyjskiej twórczości artystycznej*, Wojciech Charchalis i Bogdan Trocha (Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 2015).
22. Tanabe, Shunsuke , „Sociological studies on nationalism in Japan”, *International Sociology* Vol. 36(2) (2001).

Tłumaczenie z języka ukraińskiego: Eugen Gorb.

Słowa kluczowe: małosyjskość, ukraińska tożsamość, imperializm, kolonializm, stereotypy, postkolonializm, kultura, tożsamość narodowa, propaganda, polityka.

STRESZCZENIE:

Artykuł omawia imperialną ekspansję i kulturową inwazję Rosji, koncentrując się na koncepcji małosyjskiego gestaltu jako narzędzia kolonialnego kształtowania ukraińskiej tożsamości. Podkreślono, że małosyjskość, reprezentujące tradycyjne i ograniczające wizje kultury ukraińskiej, odzwierciedla imperialne aspiracje i wspiera propagandę rosyjską. Zawężona wizja Ukrainy jako wiejskiej krainy, kształtowana stereotypami, zagraża politycznej ciągłości jej tożsamości. Autor wskazuje na złożoność ukraińskiego dziedzictwa kulturowego oraz różnorodność wpływów zewnętrznych, w tym relacji z Polską i Węgrami. Artykuł również bada instrumentalizację małosyjskości w polityce i mediach, postulując potrzebę krytycznego podejścia do reprezentacji tożsamości ukraińskiej i konieczność redefinicji jej wartości w kontekście postkolonialnym. Wskazano na potrzebę odrzucenia

kolonialnych narracji i dążenie do stworzenia spójnej ukraińskiej tożsamości, co jest kluczowe dla przyszłości kulturowej i politycznej Ukrainy.